

De Waarde van Cultureel Erfgoed

Meting van de indirecte economisch toegevoegde waarde
van herbestemming van cultureel erfgoed

*Eerste Begeleider: Philip Koppels
Tweede Begeleider: Hilde Remøy
Examinator: Peter Koorstra*

Leegstand cultureel erfgoed

Zorgen over behoud van monumenten

De Dam is het meest favoriete monument voor bijna een vijfde van de Nederlanders. © Roy Del Vecchio

Meer dan de helft van de Nederlanders maakt zich zorgen over de leegstand, achteruitgang of het verdwijnen van monumenten.

DOOR: ANP/REDACTIE 4 SEPTEMBER 2016, 12:00

2 miljoen m² aan leegstaande monumentale ruimte

DOOR REDACTIE IN [RENOVATIE](#) - 3 OKTOBER 2016

TAGS: [BOEI](#), [HERBESTEMMING](#), [LEEGSTAND](#), [MONUMENT](#), [UITGELICHT](#)

Nederland kampt momenteel met zo'n 2000 leegstaande monumenten. Deze monumenten zijn samen goed voor 2 miljoen lege m². Dit bericht is afkomstig van stichting BOEI, dat zich bezig houdt met het herbestemmen en restaureren van cultureel erfgoed.

Indebuurt Delft

2 uur · 🌐

Soms vinden we het niet erg als er een gebouw verdwijnt, soms balen we er tientallen jaren later nog van.

INDEBUURT.NL

Zo jammer: deze gebouwen in Delft hadden nooit gesloopt mogen worden

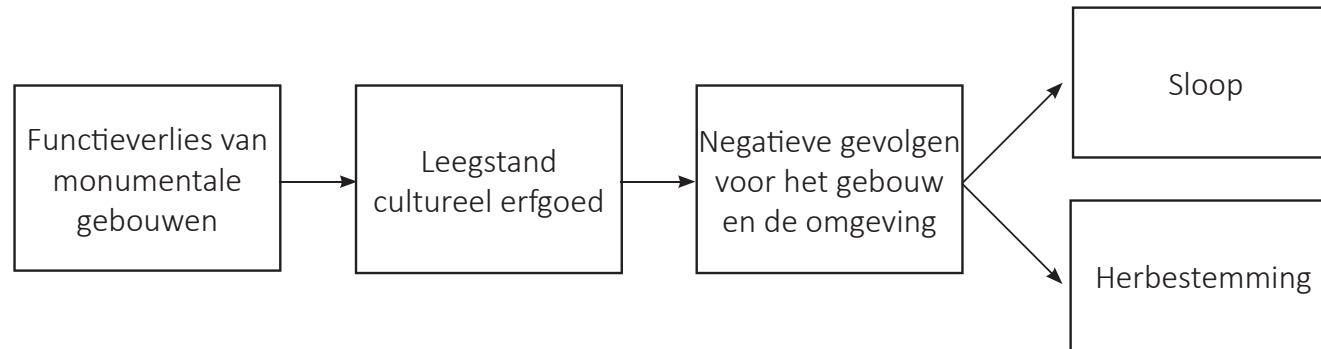
Inhoud

- Doel
- Methode
- Literatuur Studie
- Kwalitatief & Kwantitatief Onderzoek
- Resultaten
- Conclusies

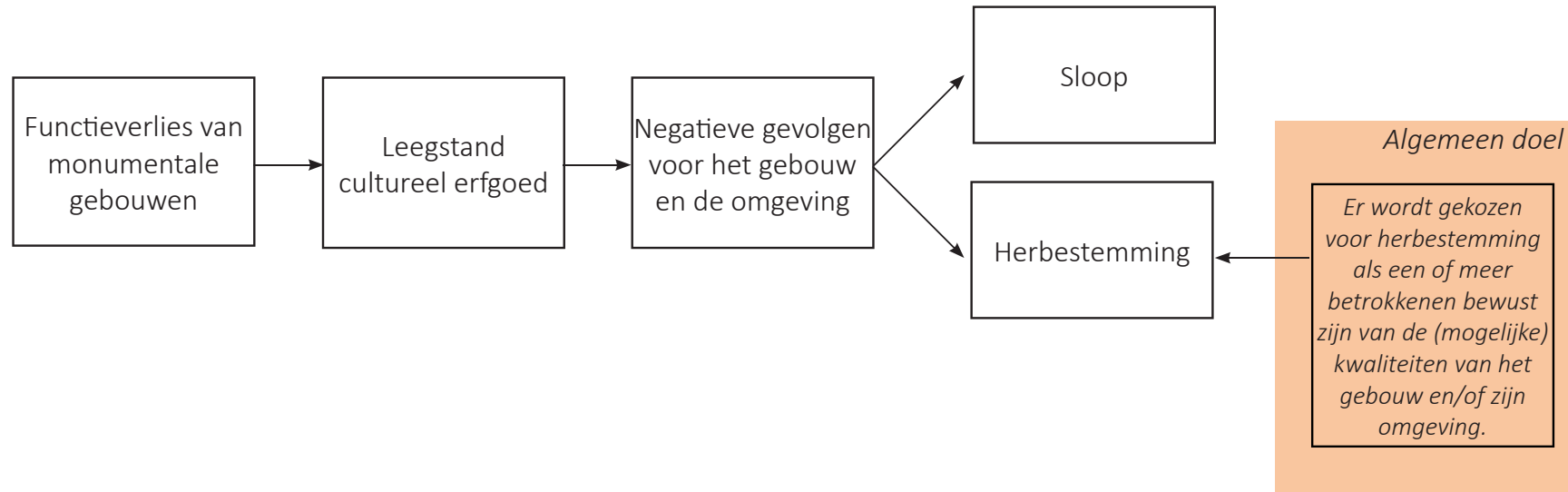
W 26

Doel

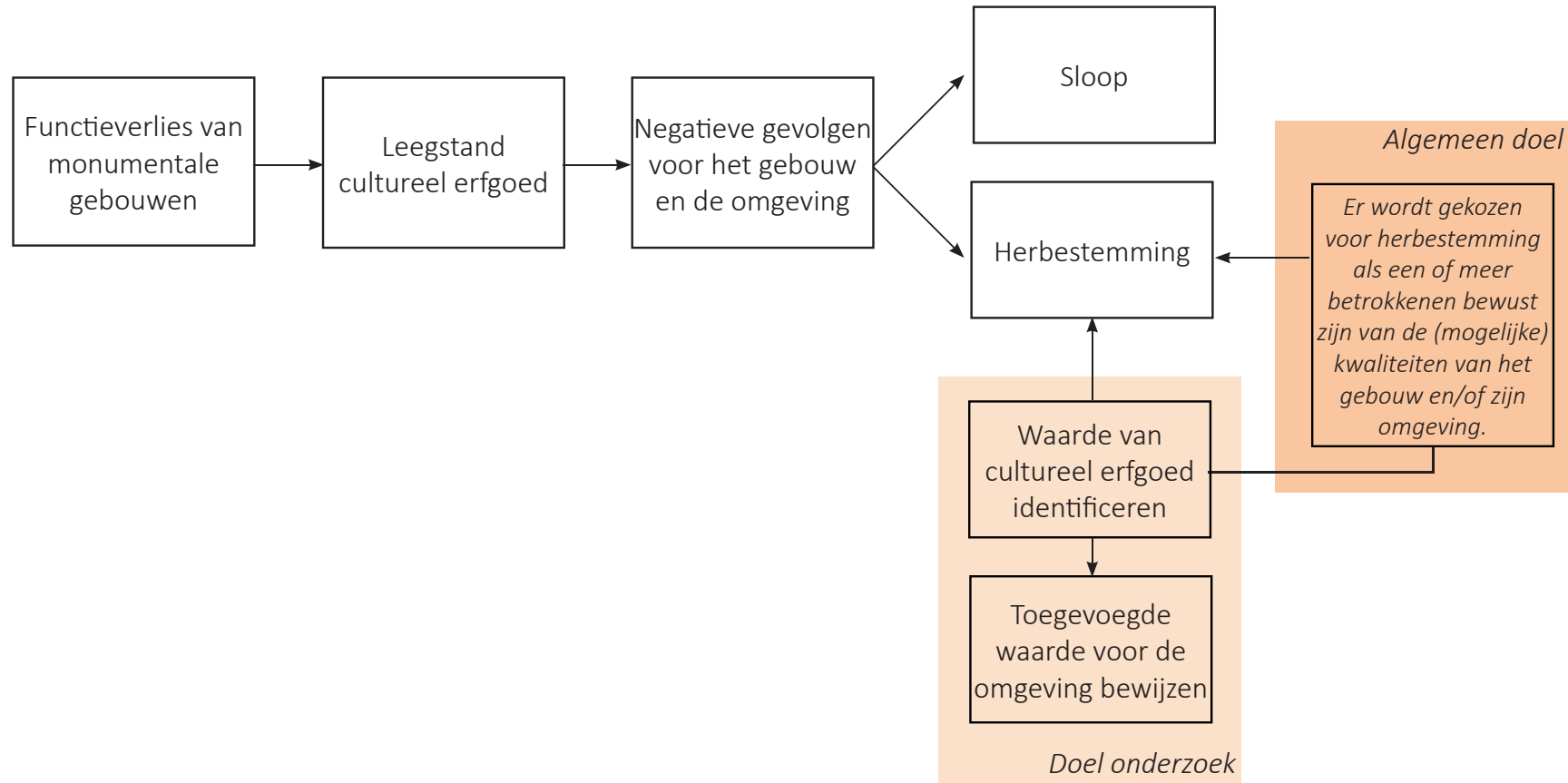
Conceptueel model

Conceptueel model

Conceptueel model

Onderzoeksvragen

- Wat is de waarde van cultureel erfgoed?
- Wat is de indirect economisch toegevoegde waarde van de herbestemming van industrieel erfgoed in sociale en culturele hubs binnen steden?

Verwachte resultaten

- Wat is de waarde van cultureel erfgoed?
Niet één duidelijke/overkoepelende definitie
- Wat is de indirect economisch toegevoegde waarde van de herbestemming van industrieel erfgoed in sociale en culturele hubs binnen steden?

Verwachte resultaten

- Wat is de waarde van cultureel erfgoed?
Niet één duidelijke/overkoepelende definitie
- Wat is de indirect economisch toegevoegde waarde van de herbestemming van industrieel erfgoed in sociale en culturele hubs binnen steden?
Hypothese: “De herbestemming van industrieel erfgoed brengt niet alleen een waardeverhoging voor het gebouw zelf, maar heeft ook een positief effect op de prijzen van de omliggende huizen.”

Methode

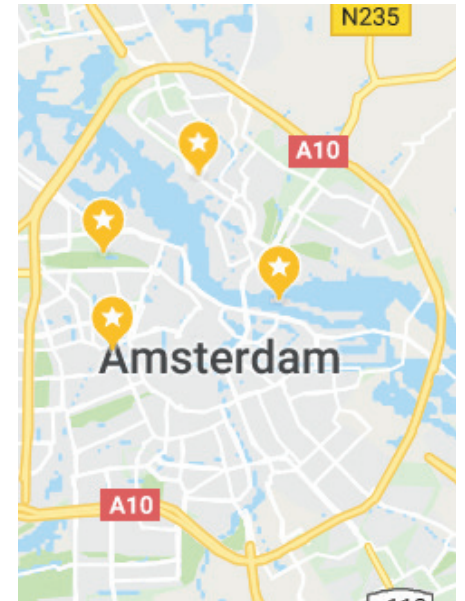
- Wat is de waarde van cultureel erfgoed? Kwalitatieve onderzoeksmethode:
Interviews
Niet één duidelijke/overkoepelende definitie
- Wat is de indirect economisch toegevoegde waarde van de herbestemming van industrieel erfgoed in sociale en culturele hubs binnen steden?
Hypothese: “De herbestemming van industrieel erfgoed brengt niet alleen een waardeverhoging voor het gebouw zelf, maar heeft ook een positief effect op de prijzen van de omliggende huizen.”

Methode

- Wat is de waarde van cultureel erfgoed? ← Kwalitatieve onderzoeksmethode:
Niet één duidelijke/overkoepelende definitie Interviews
- Wat is de indirect economisch toegevoegde waarde van de herbestemming van industrieel erfgoed in sociale en culturele hubs binnen steden? ← Kwantitatieve onderzoeksmethode:
Hypothese: “De herbestemming van industrieel erfgoed brengt niet alleen een waarde­stijging voor het gebouw zelf, maar heeft ook een positief effect op de prijzen van de omliggende huizen.” Hedonische prijsmethode

Cases

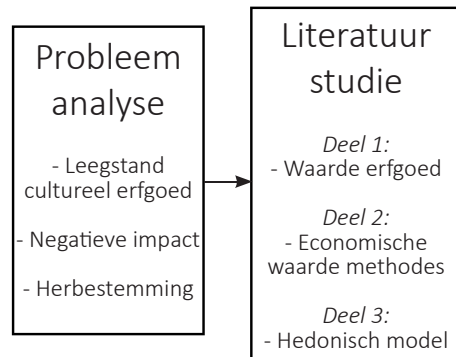
One City   Type of monuments   Original function   New function   Selected cases

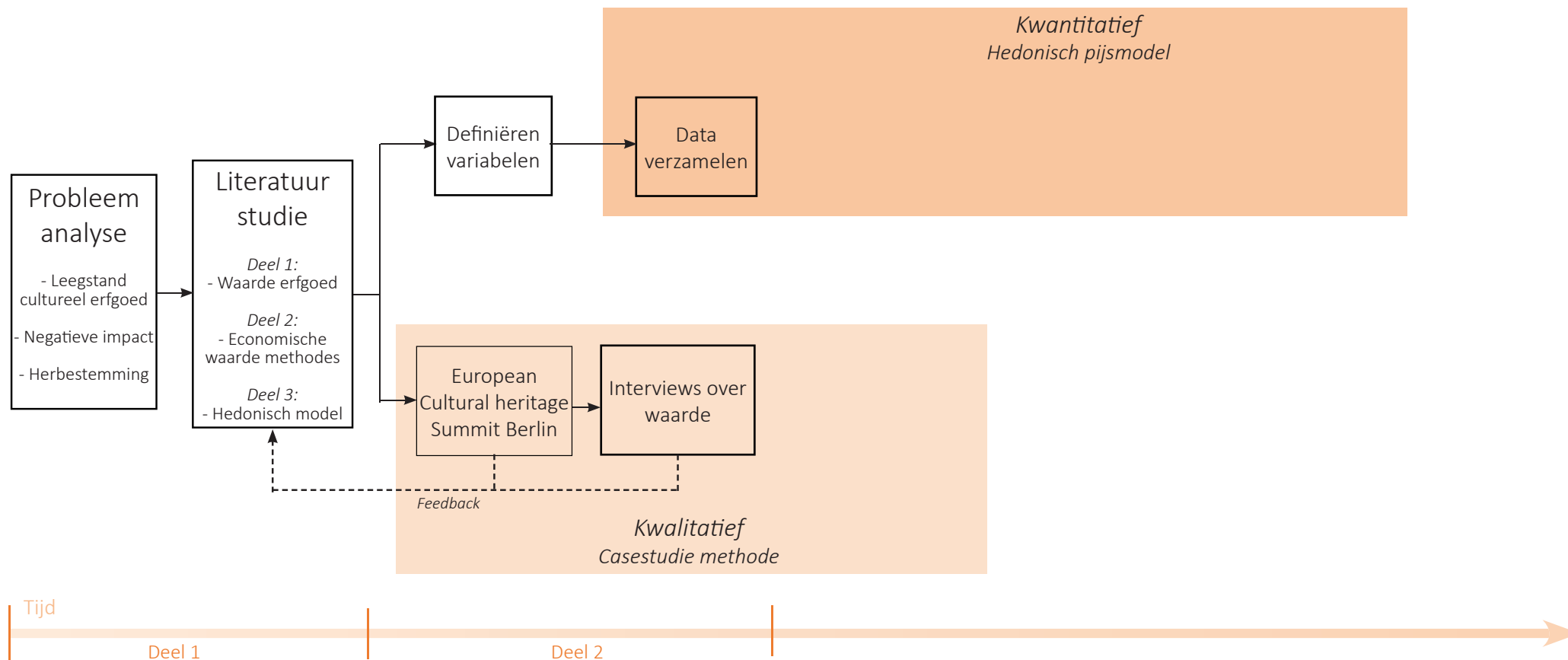

Methode

Methode

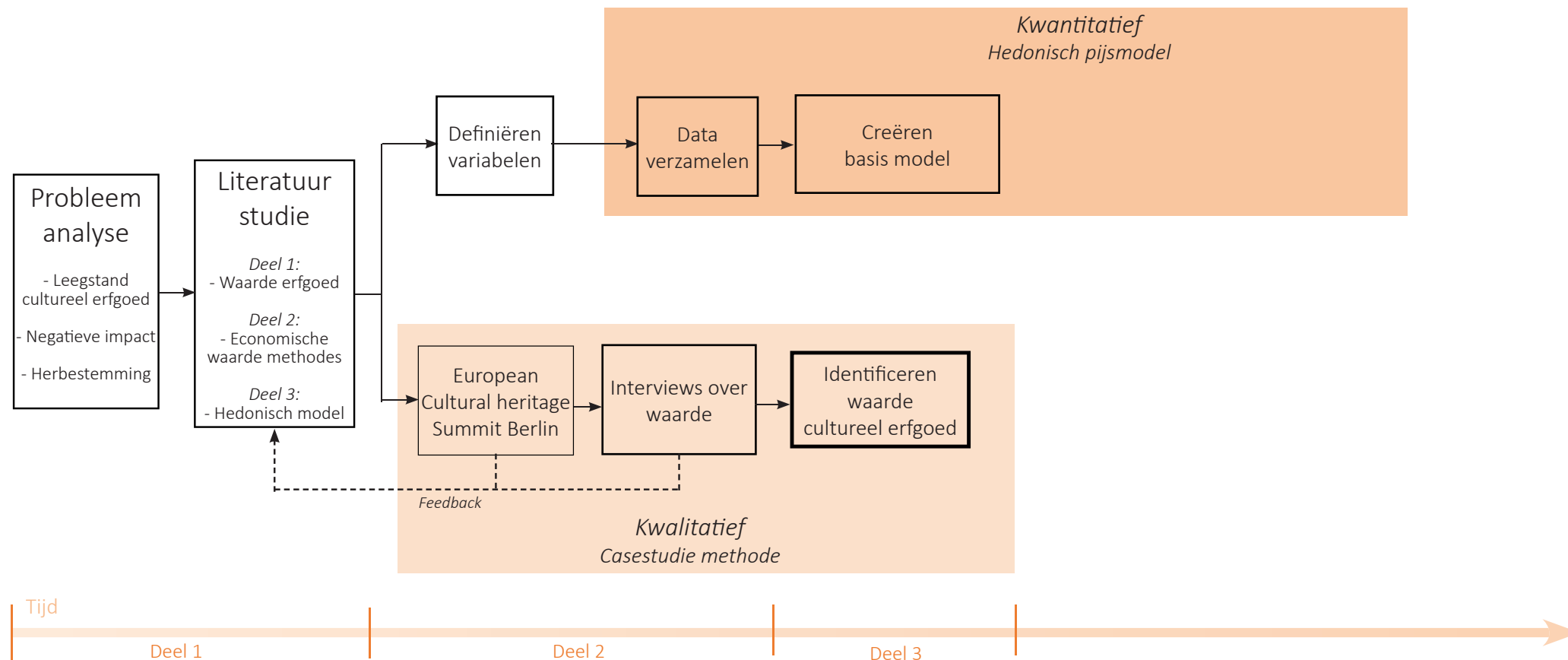

Methode

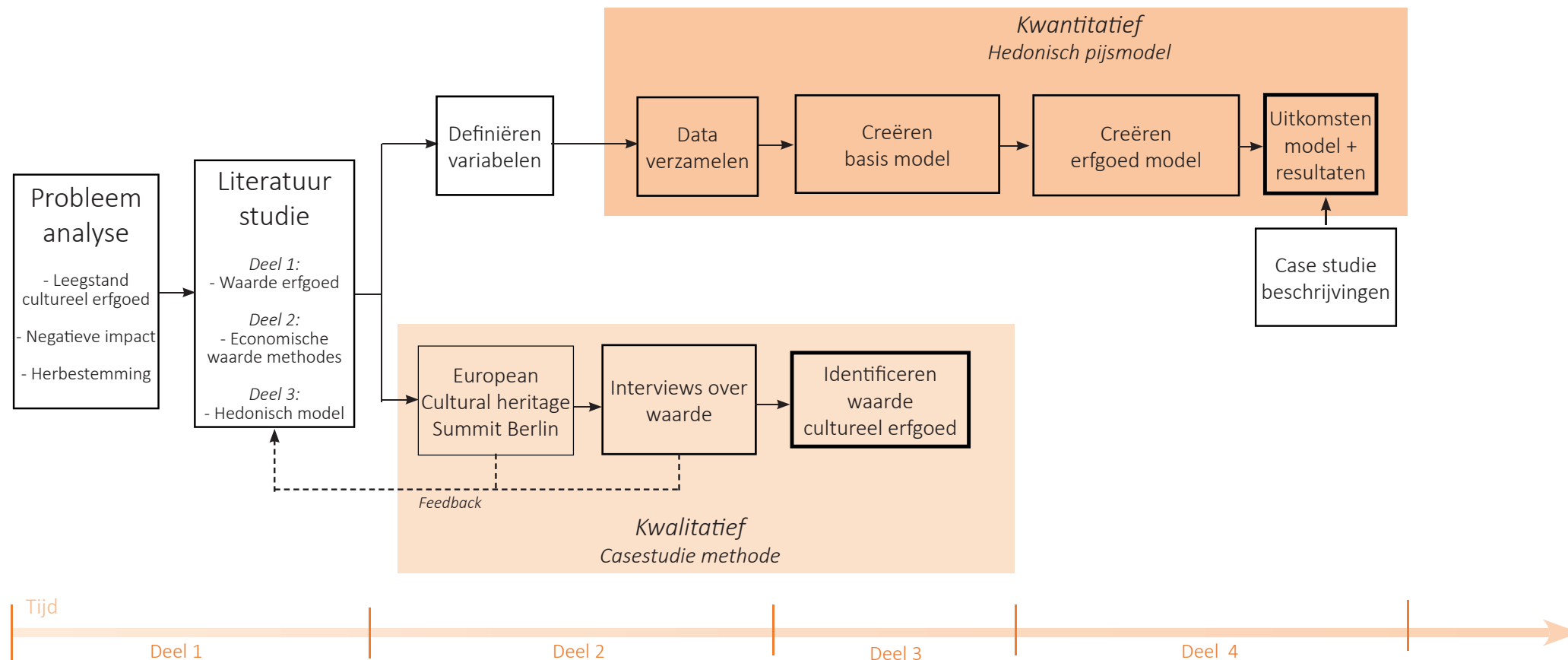

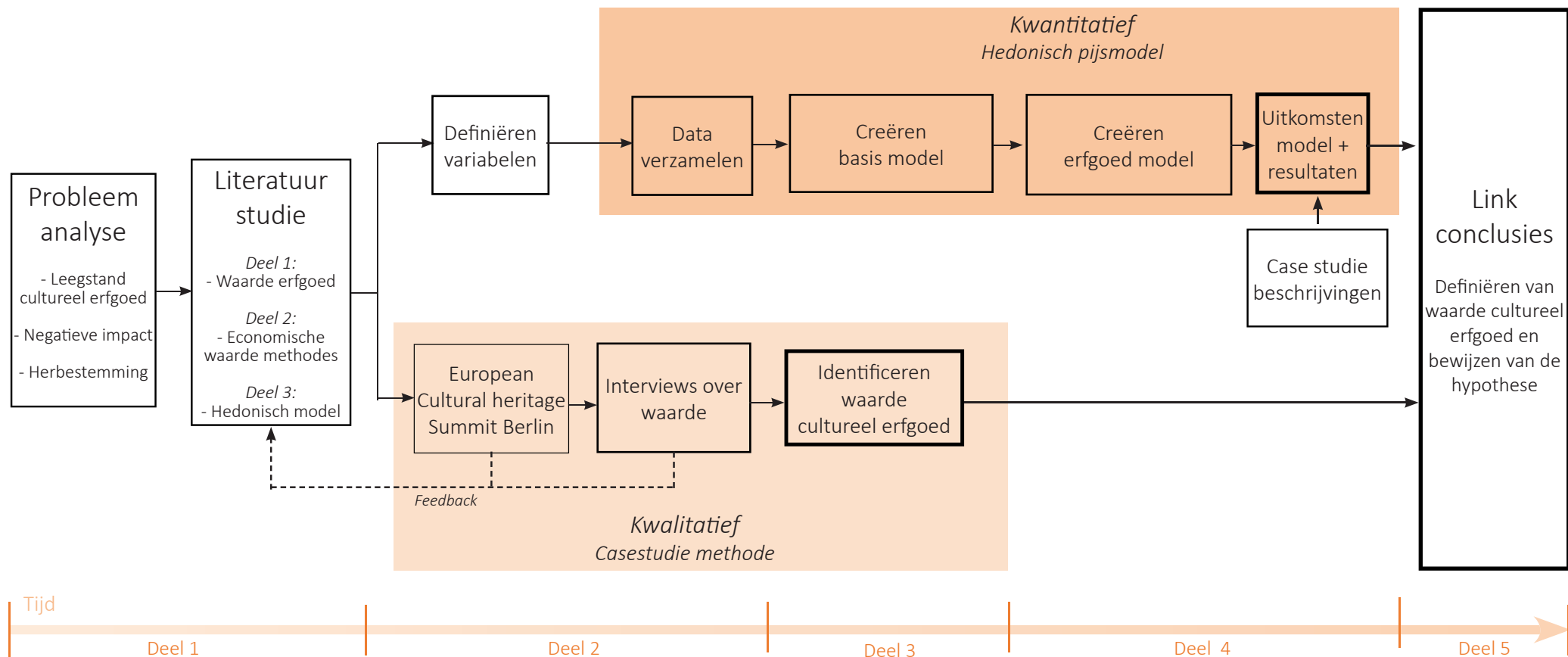
Methode

Methode

Methode

Literatuur Studie

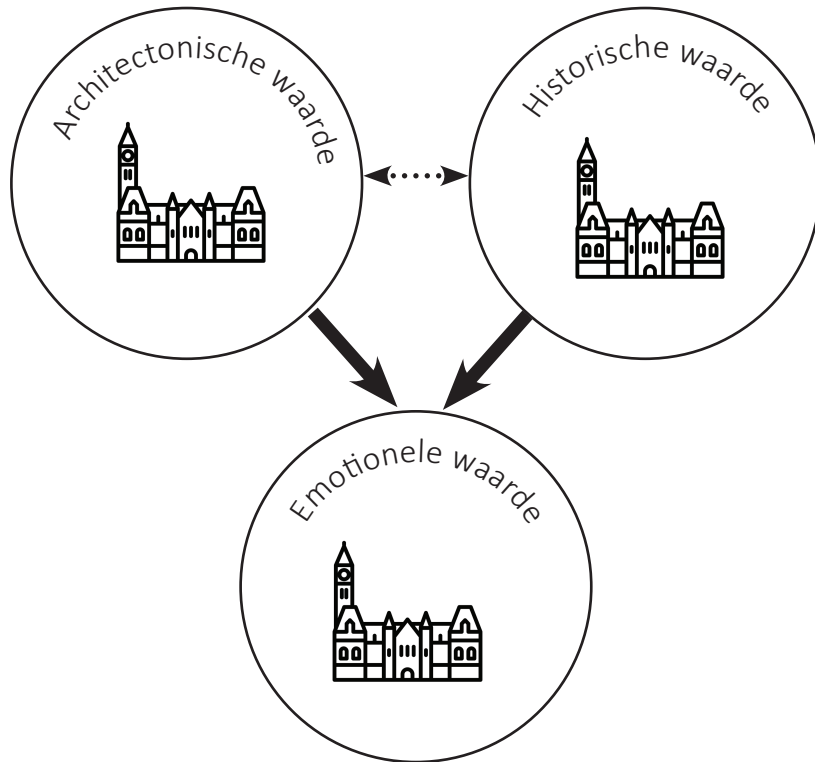
Literatuur studie

- Deel 1: Waarde Cultureel Erfgoed
- Deel 2: Economische Waarderingsmethoden
- Deel 3: Hedonische Prijsmethode

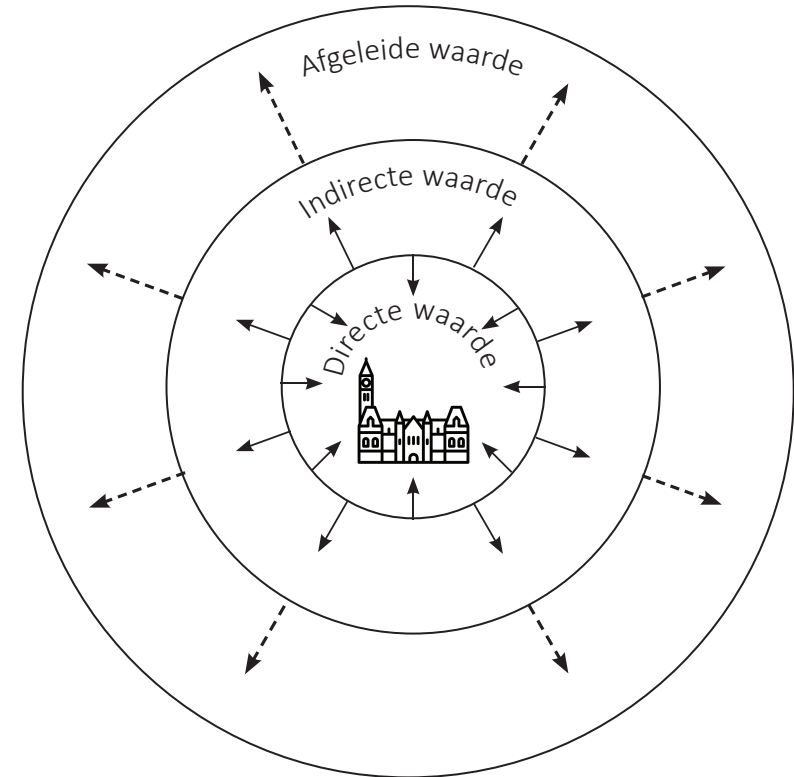
Literatuur studie

Deel 1: Waarde Cultureel Erfgoed

Niet economische waarde

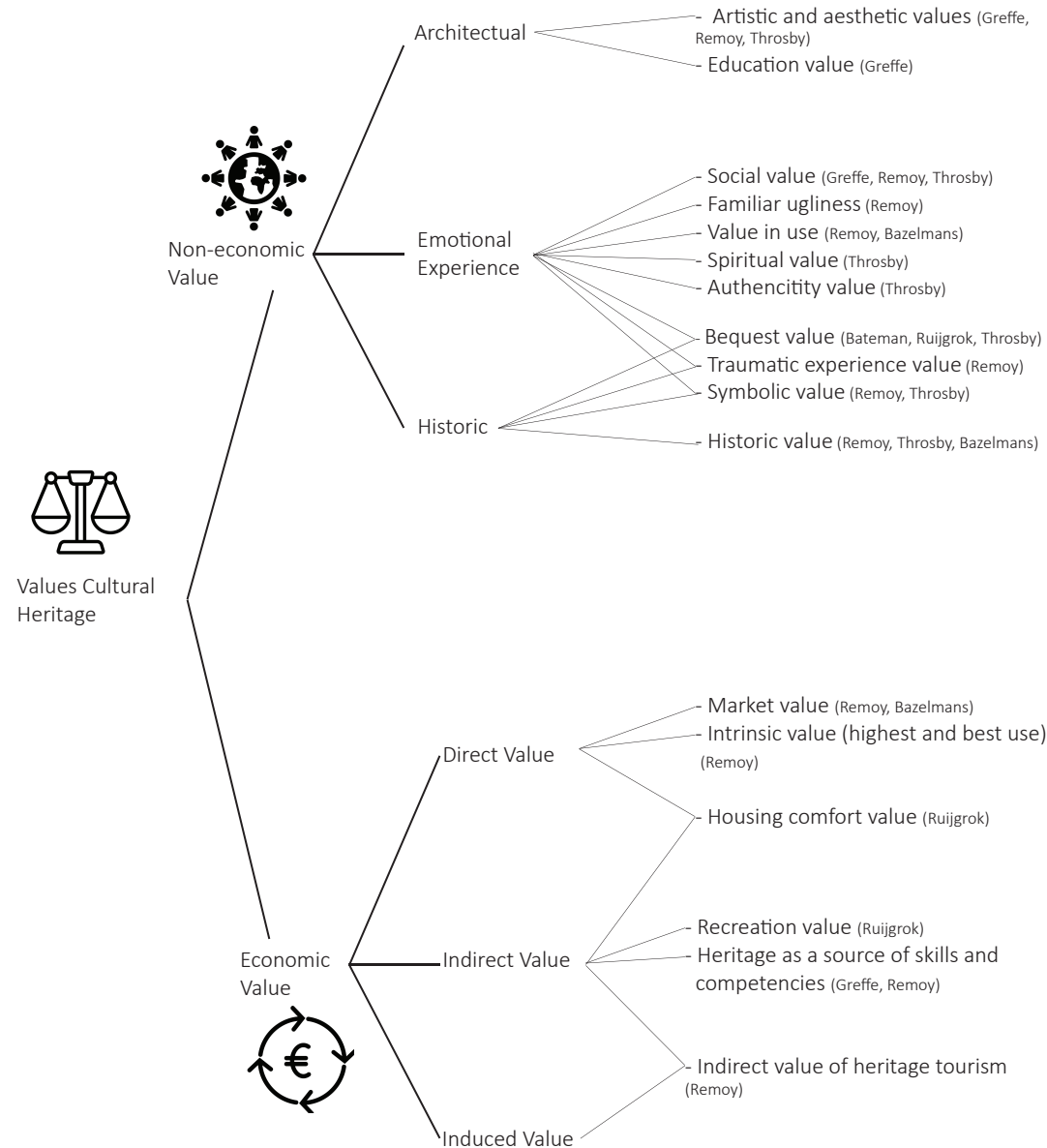

Economische waarde

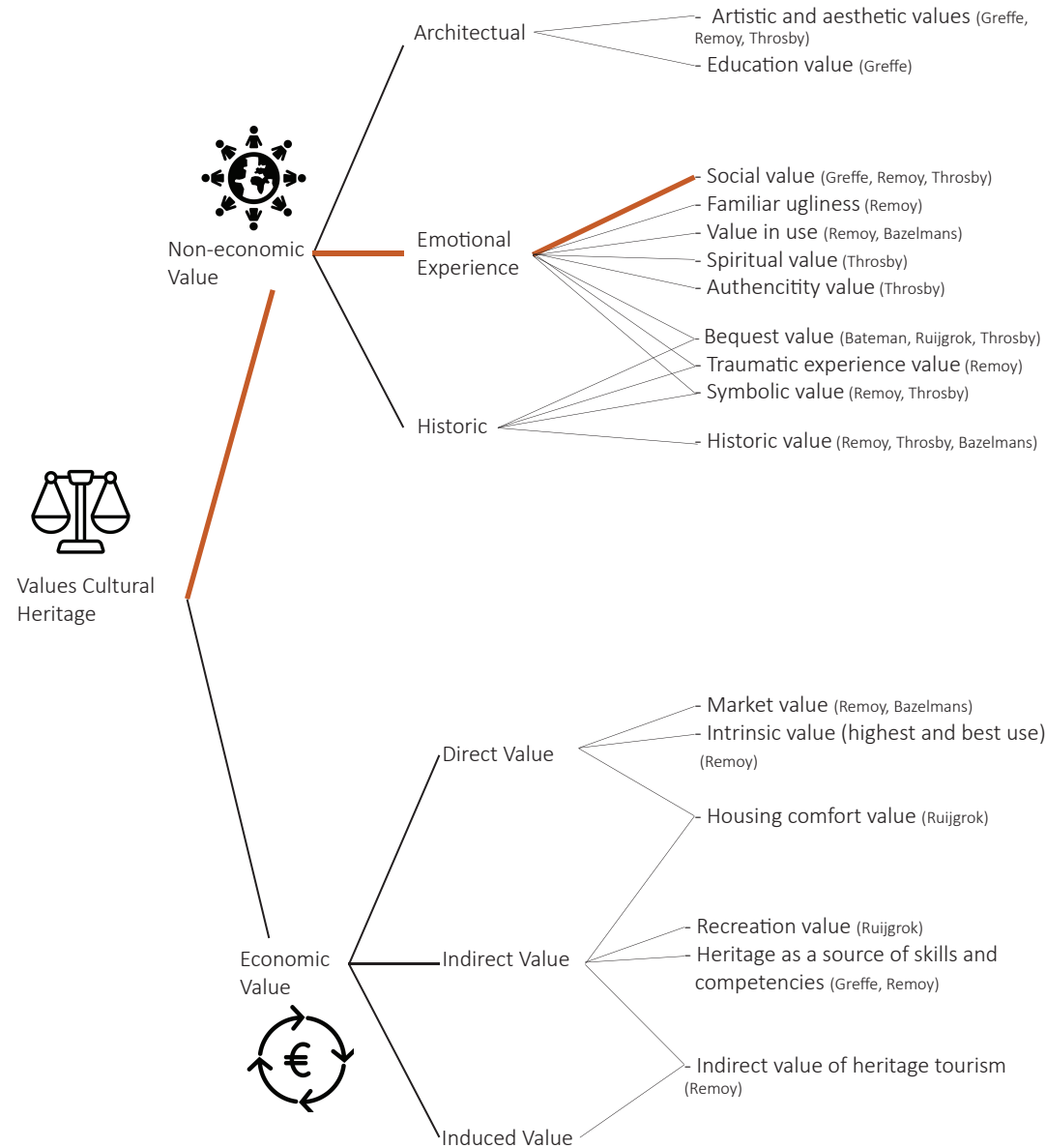
Literatuur studie

Deel 1: Waarde Cultureel Erfgoed

Literatuur studie

Deel 1: Waarde Cultureel Erfgoed

Literatuur studie

Deel 2: Economische waarderings methoden

- Reiskosten methode
- Hedonische prijsmethode
- Vermijdingsgedrag methode
- Keuze modellering
- Contigente waarderingsmethode
- Herstelkosten methode
- Bestrijdingskosten methode

Literatuur studie

Deel 2: Economische waarderings methoden

- Reiskosten methode
- **Hedonische prijsmethode**
- Vermijdingsgedrag methode
- Keuze modellering
- Contigente waarderingsmethode
- Herstellkosten methode
- Bestrijdingskosten methode

Rosen (1974) het hedonisch prijsmodel is:

“A model of product differentiation based on the hedonic hypothesis that goods are valued for their utility-bearing attributes or characteristics.”

Literatuur studie

Deel 3: Hedonische prijsmodel

$$Y_i = (b_0 + b_1 X_{i1} + b_2 X_{i2} + \dots + b_n X_n) + \varepsilon_i$$

Y is de afhankelijke variabele

b_0 is de intercept

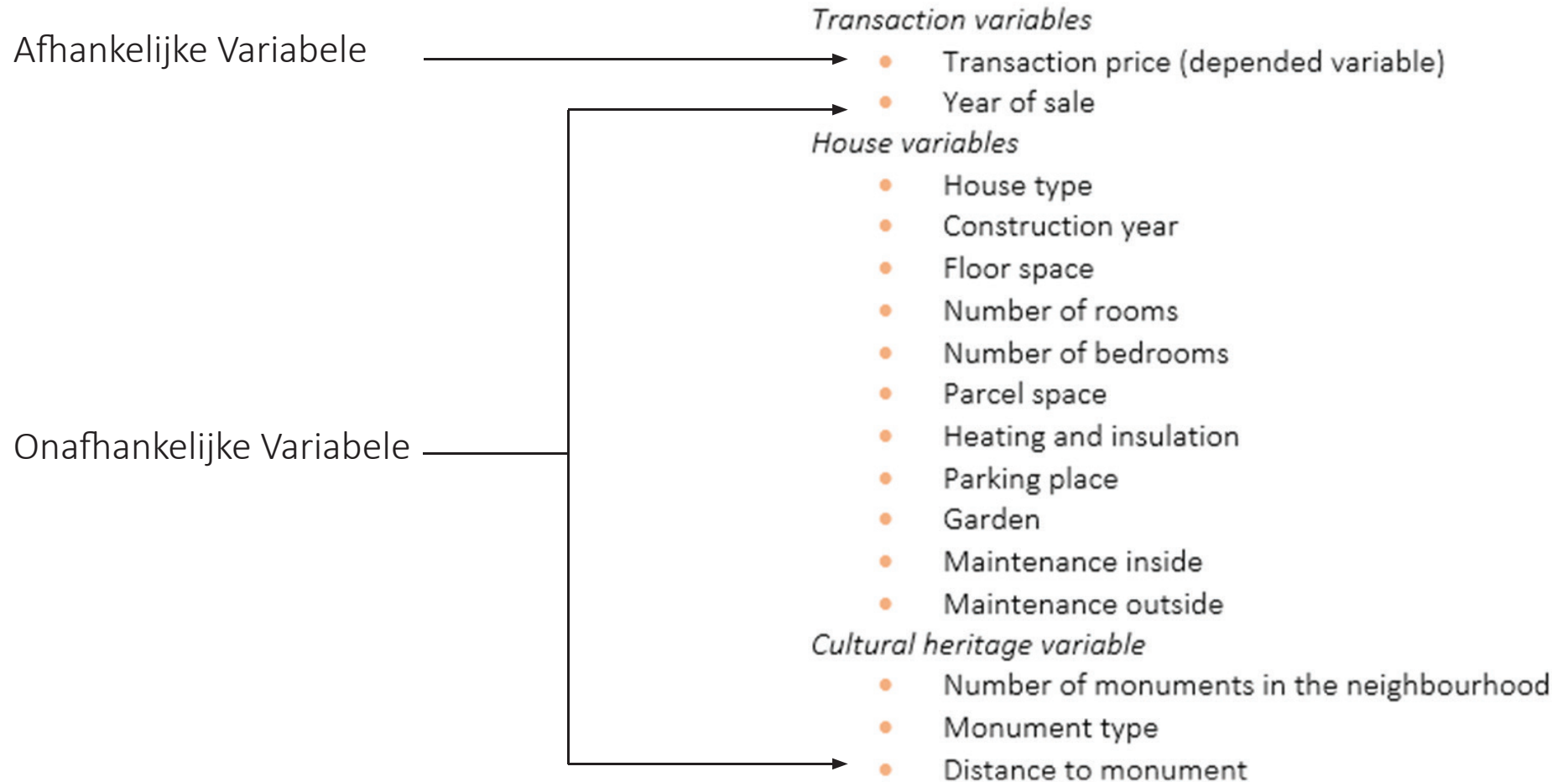
b_n zijn de afhakelijke variabelen/de regressie coëfficiënt

X_{il} is de grootte van de afhankelijke variabele

ε_i is de standaard foutmarge

Literatuur studie

Deel 3: Hedonische prijsmodel

Y.

Kwalitatief Onderzoek

Kwalitatief Onderzoek

Semi gestructureerde interviews

Werkveld	Bedrijf
Marketing	Redres de erfgoedexpert
Overheid	Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed
Ontwerp	Wessel de Jonge Architecten BNA bv
Ontwikkeling*	MeyerBergman Erfgoed ontwikkeling
Ontwerp*	Vis Architecten

* Explorative interviews

Kwalitatief Onderzoek

Semi gestructureerde interviews

Jan- Willem Andriessen

Non-economic value						Economic value										
Architectural value	Emotional / Experience value			Historic value			Direct	Indirect			Induced					
Artistic and aesthetic values I	Education value I	Social value I	Familiar ugliness I	Value in use I	Spiritual value I	Authenticity value I	Bequest value I	Traumatic experience I	Symbolic value I	Historic value V	Market value VI	Intrinsic value III	Housing comfort I	Recreation value I	Skills and competenci I	value of heritage tourism I

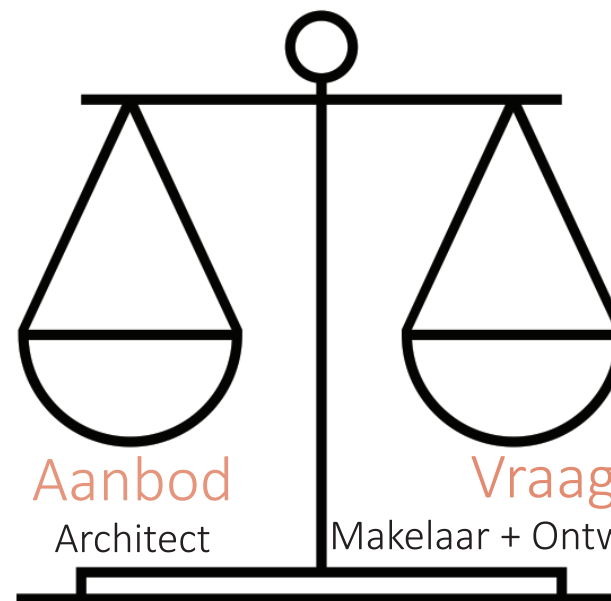
Wessel De Jonge

Non-economic value						Economic value										
Architectural value	Emotional / Experience value			Historic value			Direct	Indirect			Induced					
Artistic and aesthetic values II	Education value II	Social value II	Familiar ugliness II	Value in use I	Spiritual value III	Authenticity value III	Bequest value VI	Traumatic experience VI	Symbolic value VI	Historic value VI	Market value II	Intrinsic value II	Housing comfort II	Recreation value II	skills and competenci II	value of heritage tourism I

Jos Bazelmans

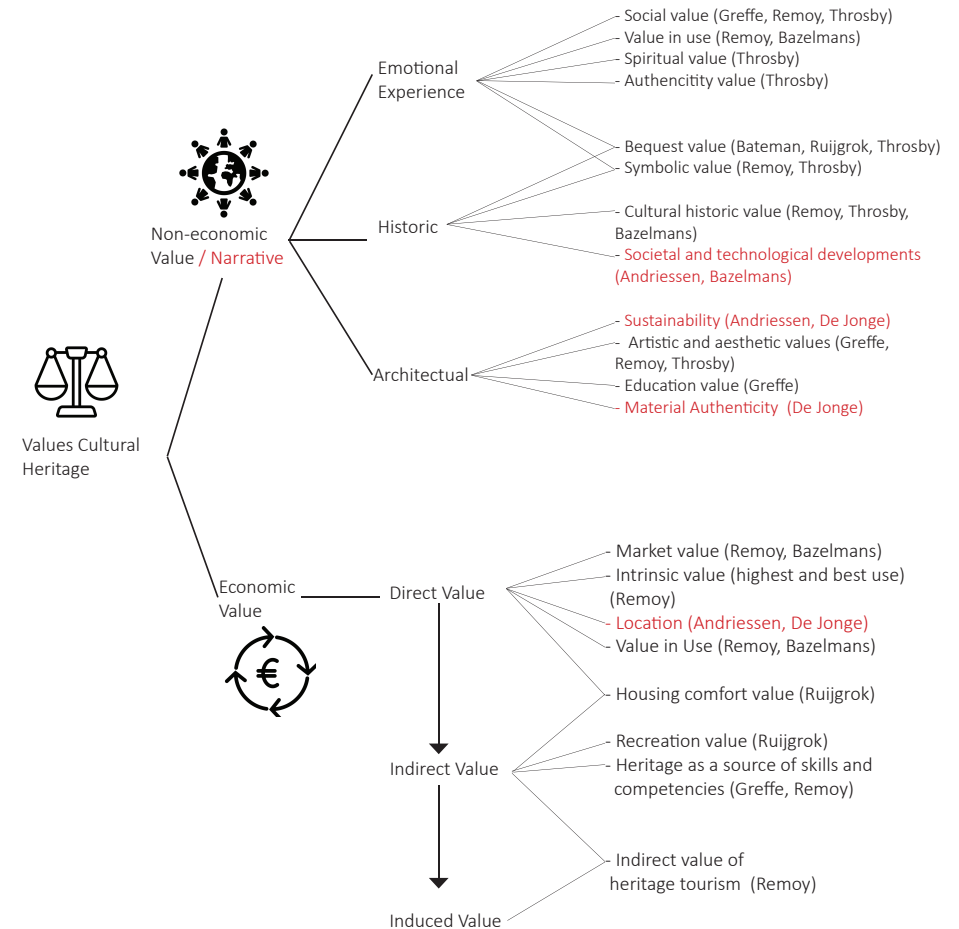
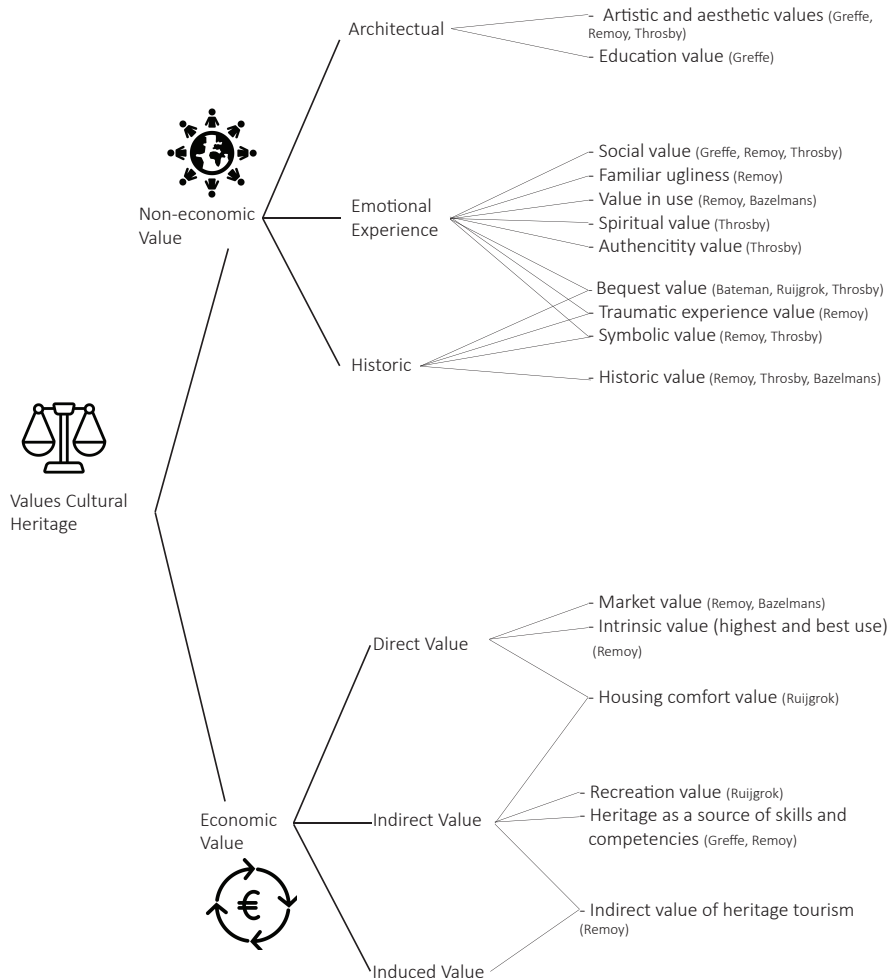
Non-economic value						Economic value										
Architectural value	Emotional / Experience value			Historic value			Direct	Indirect			Induced					
Artistic and aesthetic values VI	Education value VI	Social value VI	Familiar ugliness VI	Value in use VI	Spiritual value I	Authenticity value I	Bequest value I	Traumatic experience I	Symbolic value I	Historic value V	Market value II	Intrinsic value II	Housing comfort I	Recreation value I	Heritage as a source of tourism I	Indirect value of heritage tourism I

Overkoepelend
Overheid

Kwalitatief Onderzoek

Semi gestructureerde interviews

Kwalitatief Onderzoek

Semi gestructureerde interviews

- Focus op emotionele en sociale waarde, niet op financiële waarde
- Nieuw concept is “Het verhaal achter het gebouw”
- Een shift van expert perspectief naar sociaal/publiek perspectief

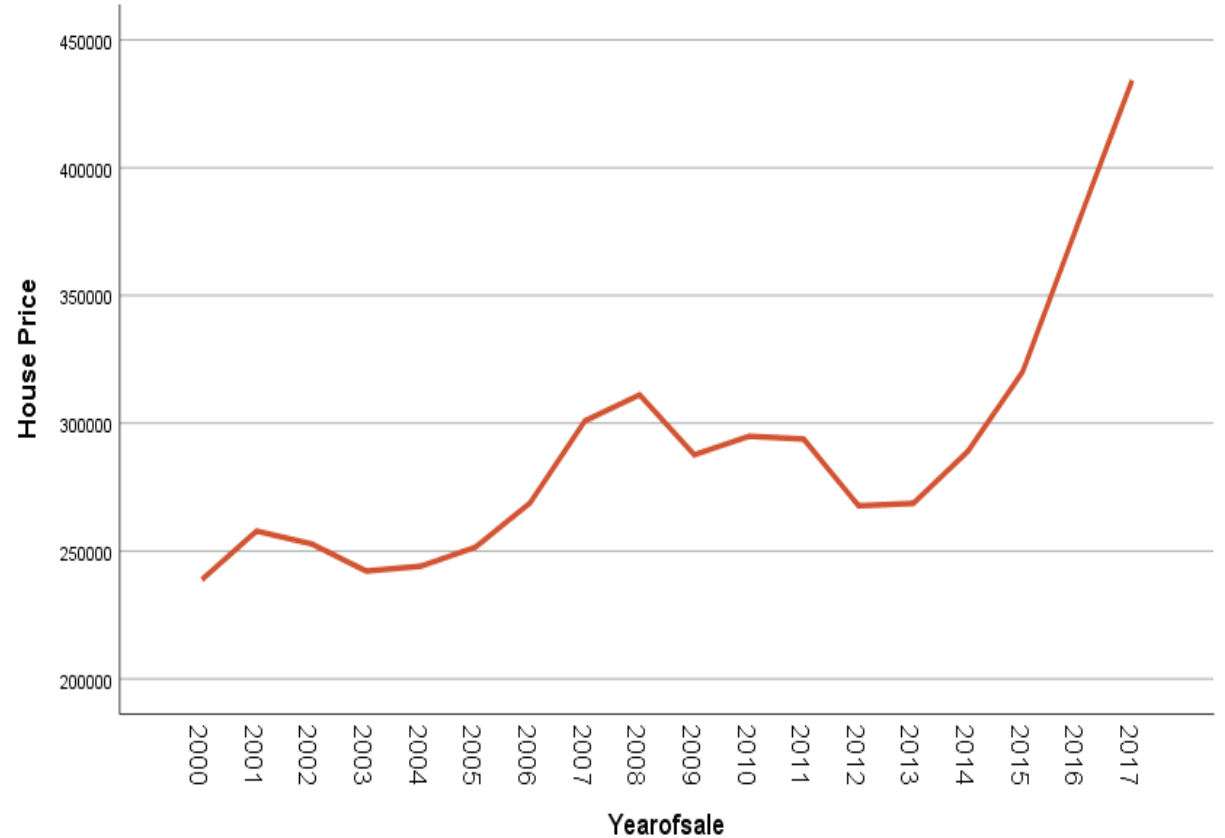
Kwantitatief Onderzoek

Kwantitatief Onderzoek

Hedonische prijsmethode

- 135.653 transacties
- Binnen Amsterdam
- Periode 2000-2017

	Transactie Prijs	Transactie Prijs m2	Oppervlak
Mean	€296.735	€3.397	87m2
Std. Deviation	€203.976	€1.226	41m2
Minimum	€48.500	€1.006	26m2
Maximum	€3.525.000	€9.968	402m2

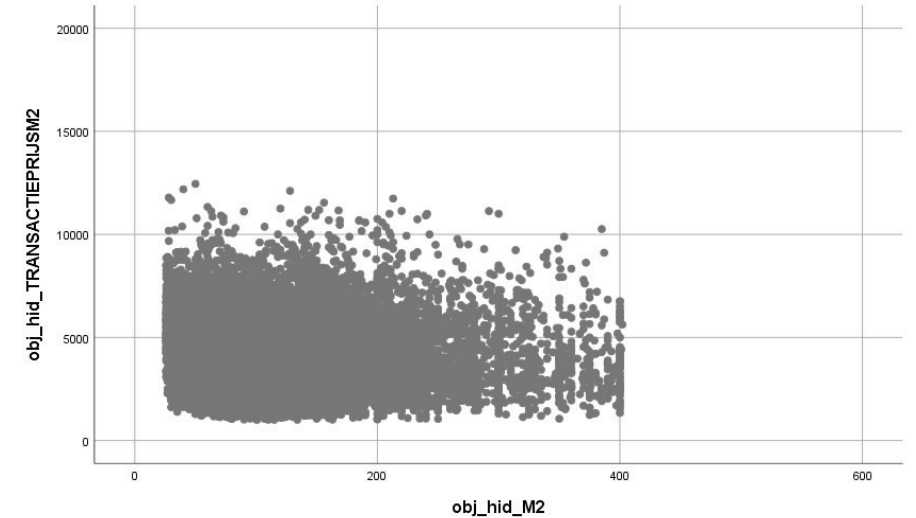
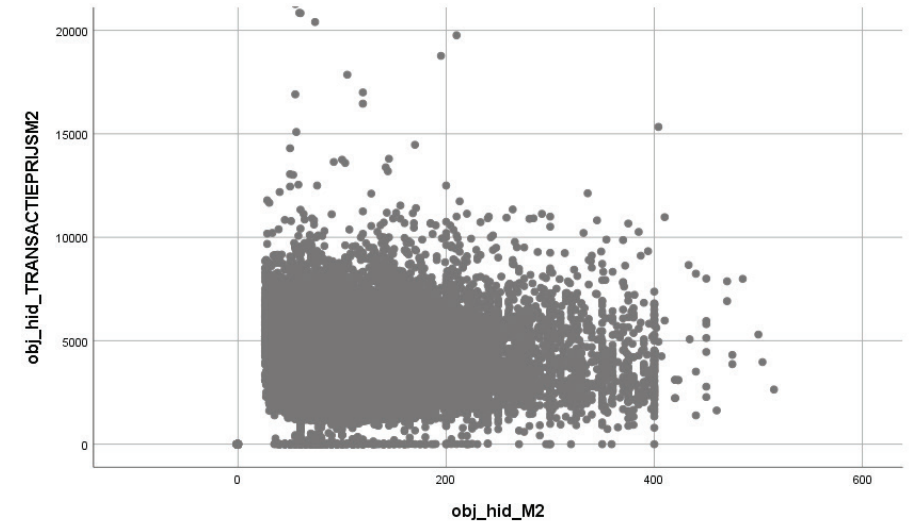

Kwantitatief Onderzoek

Hedonische prijsmethode

Basismodel

- Opschonen data
- Van 135.653 naar 126.280 transacties
- Significantie 99%
- Adjusted R squared 0,812

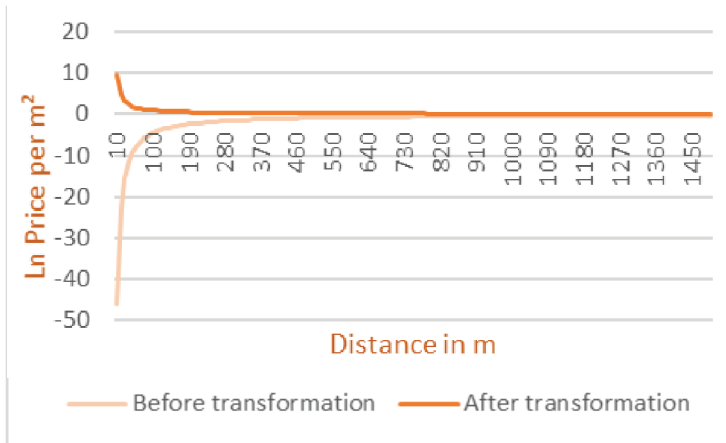
Kwantitatief Onderzoek

Hedonische prijsmethode

Model 1:

Exponentiële functie

- Natuurlijke Logaritme (LN)
- Verschil tussen voor en na transformatie
- Verwacht wordt een positieve prijs premie die afzwakt naarmate de afstand groter wordt

Exponentiële functie

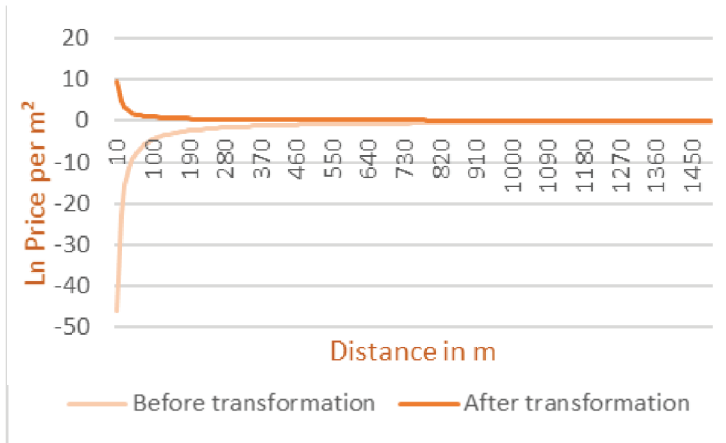
Kwantitatief Onderzoek

Hedonisch prijsmethode

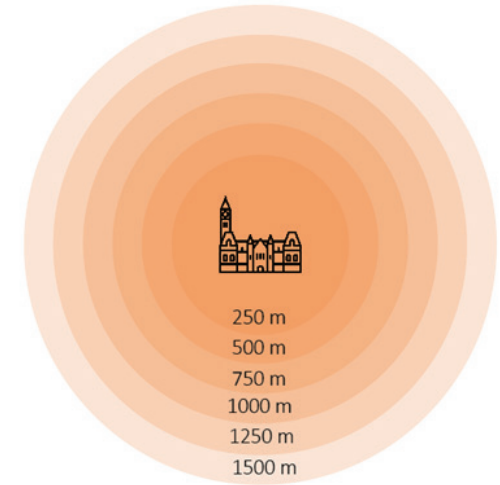
Model 2:

Concentrische cirkels

- Prijs premie voor transformatie wordt afgetrokken van de prijs premie na transformatie
- Afstand stap voor stap vergroot
- Verwacht wordt dat de prijs premie tot een bepaalde afstand reikt, waarbij een harde grens tussen buurten gemeten wordt

Exponentiële functie

Concentrische cirkels

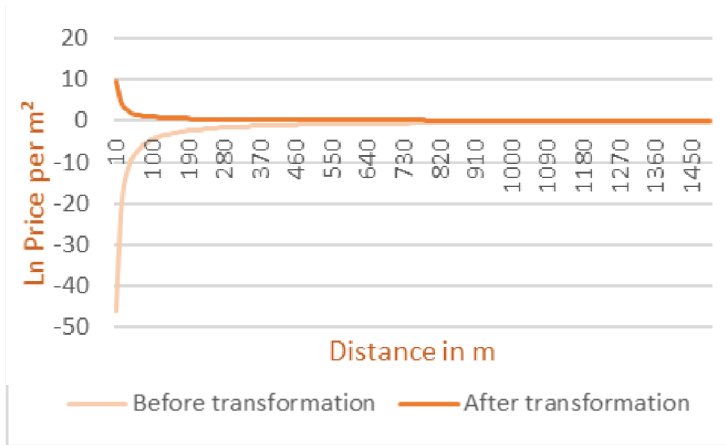
Kwantitatief Onderzoek

Hedonische prijsmethode

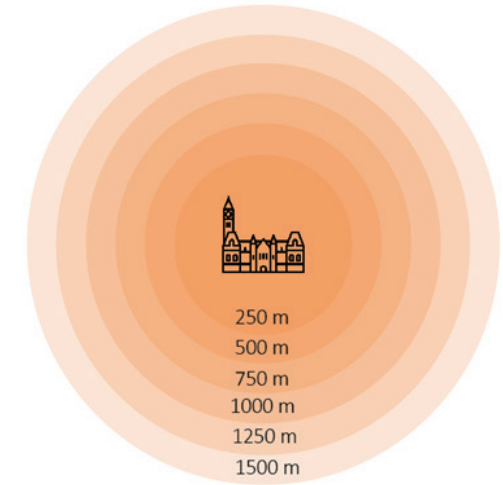
Model 3:

Polynome functie

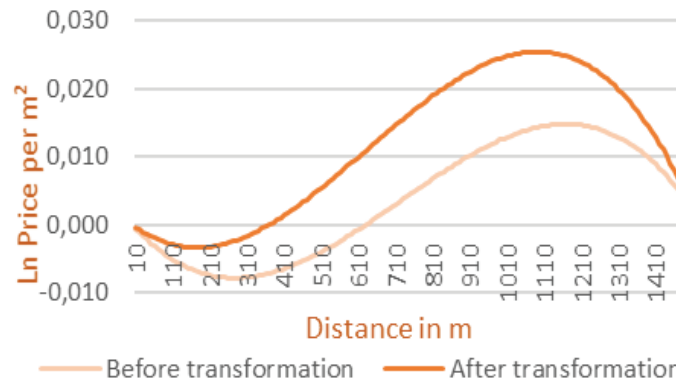
- Prijs premie voor en na transformatie wordt gemeten
- $B_1A_1 + B_2A_2^2 + B_3A_3^3$
- B_nA_n is de afstand tot de case studie
- Grootste prijs verschil tussen voor de transformatie en na de transformatie kan gemeten worden

Exponentiële functie

Concentrische cirkels

Polynomiale functie

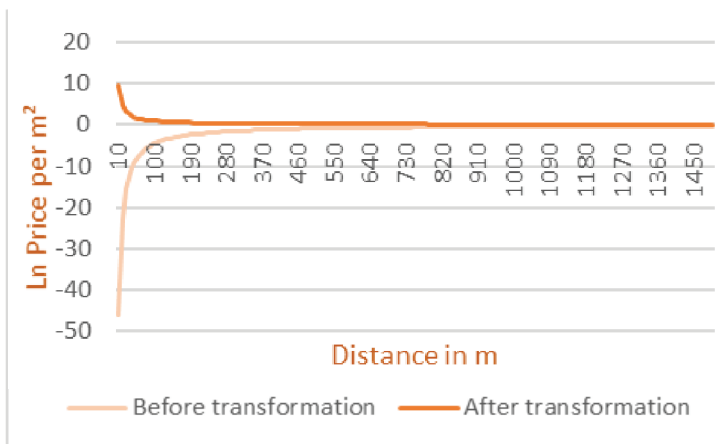
Kwantitatief Onderzoek

Hedonische prijsmethode

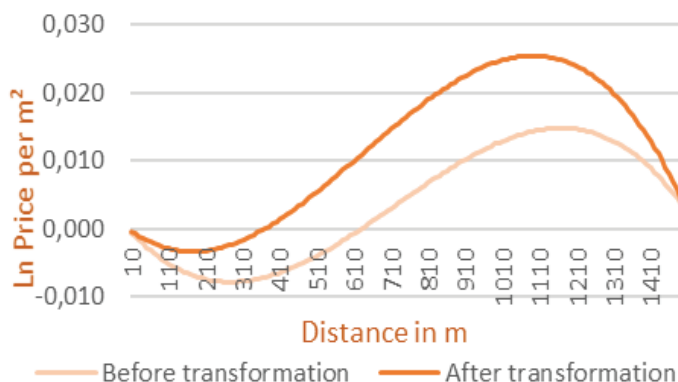
Model 4:

Erfgoed premie

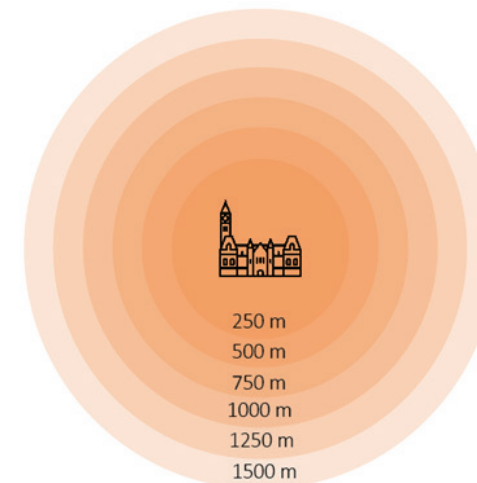
- Afstand waarbij het prijsverschil tussen voor de transformatie en na de transformatie het grootst is wordt gebruikt, gebaseerd op voorgaande modellen
- Gecorrigeerd voor de totale prijsstijging van Amsterdam

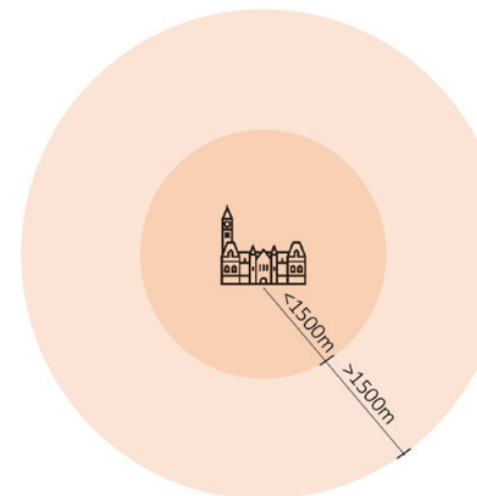
Exponentiële functie

Polynomiale functie

Concentrische cirkels

Erfgoed premie

Resultaten

Resultaten

De Hallen
Transformatie 2014

(Stedenbouwarchitectuur, 2016)

NDSM terrein
Transformatie 2006

(Koning, 2018)

Pakhuis De Zwijger
Transformatie 2006

(Koning, 2018)

Westergasfabriek
Transformatie 2003

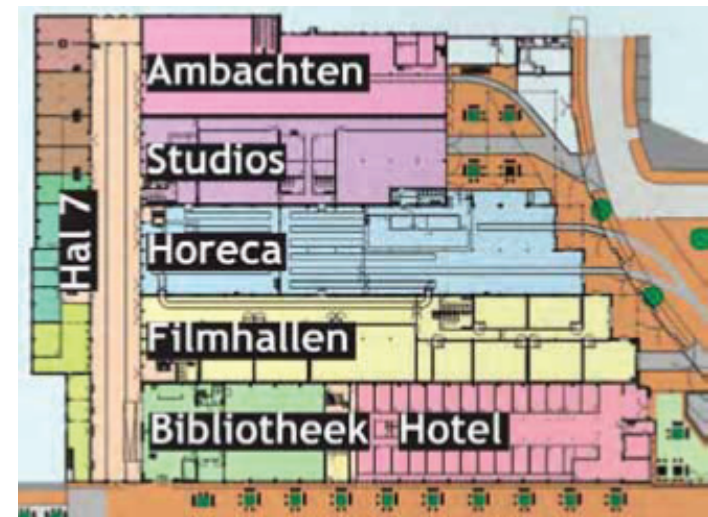
(Koning, 2018)

Resultaten De Hallen

- Voormalige tramremise
- Functieverlies 1996
- Oplevering na transformatie 2014
- Nieuwe functie: Centrum voor cultuur, entertainment en horeca

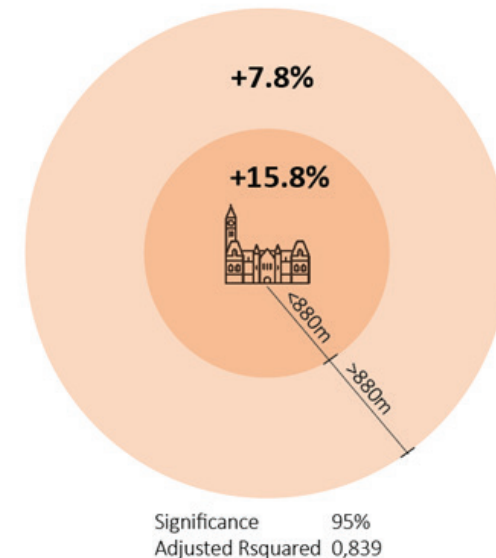
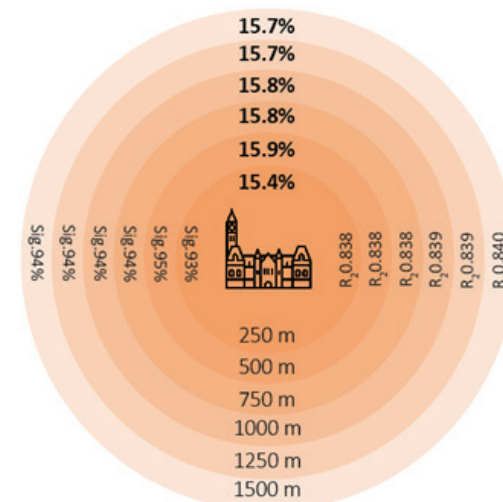
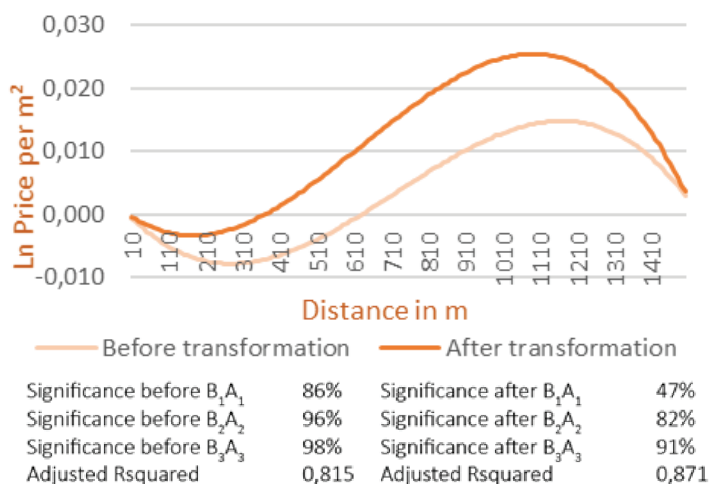
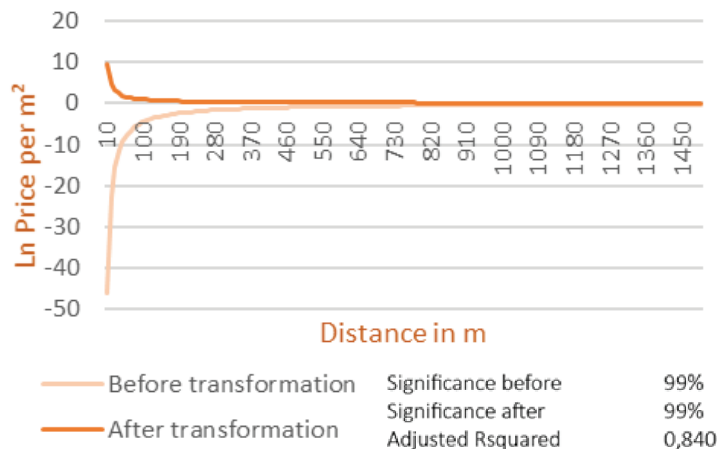
(Stedenbouwarchitectuur, 2016)

(Kalk, 2015)

Resultaten De Hallen

- Voor transformatie huizenprijzen lager dan gemiddeld
- Stijging in huizenprijzen
- Hoogste stijging niet direct naast De Hallen
- Piek op 880 meter afstand
- Totale erfgoed premie van 8.0%

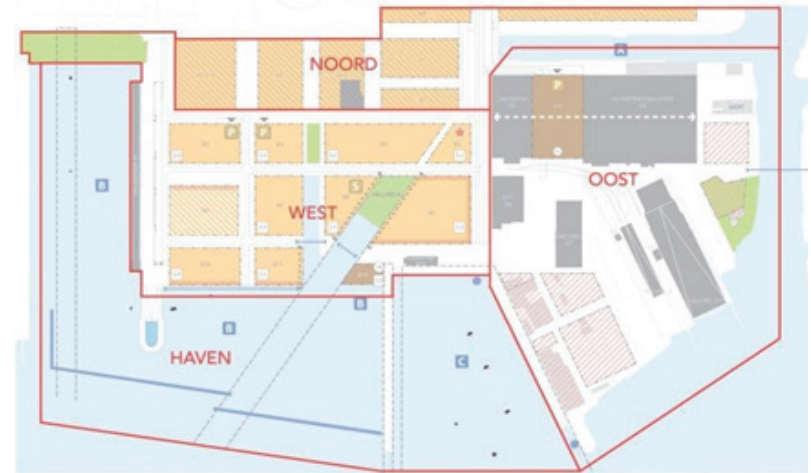

Resultaten NDSM terrein

- Voormalige Scheepswerf
- Functieverlies 1984
- Oplevering na transformatie 2003
- Nieuwe functie: Creatieve broedplaats en stadsdistrict

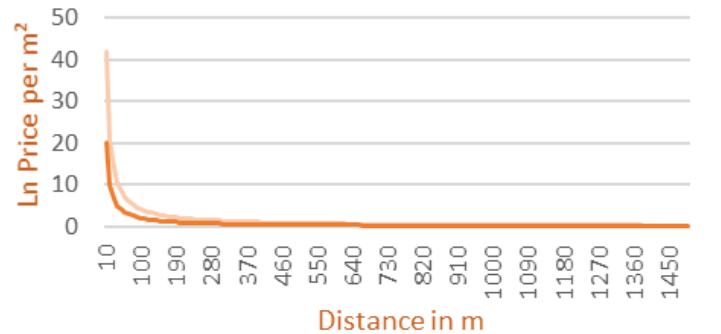
(Koning, 2018)

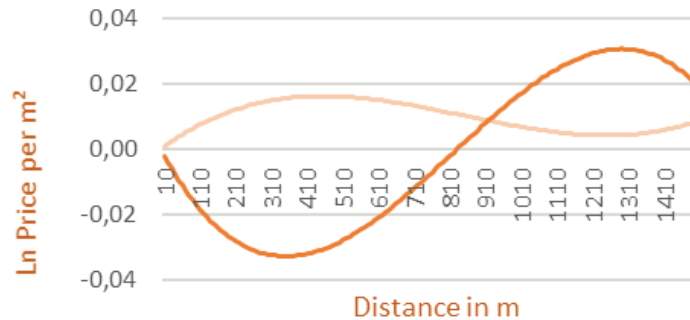
(Herbestemming.nu, n.d.)

Resultaten NDSM terrein

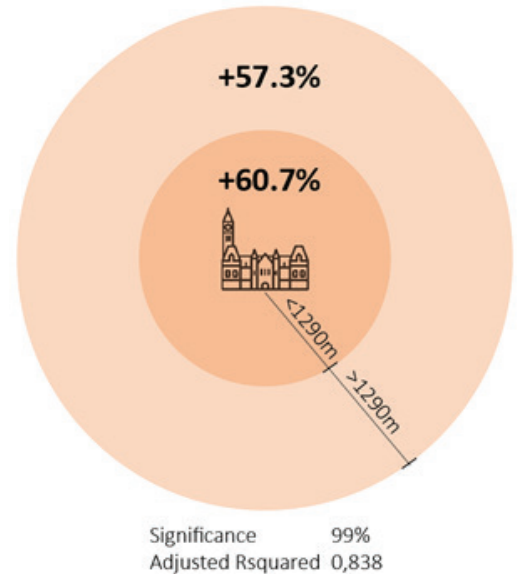
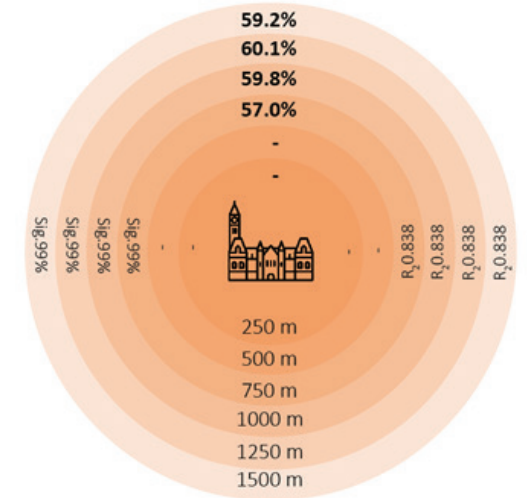
- Geen huizen binnen een straal van 500 meter
- Polynomiale functie voor transformatie niet significant
- Hoogste stijging niet direct naast NDSM terrein
- Piek op 1290 meter afstand
- Totale erfgoed premie van 3.4%

— Before transformation	Significance before	95%
— After transformation	Significance after	99%
	Adjusted Rsquared	0,838

— Before transformation	— After transformation		
Significance before B_1A_1	20%	Significance after B_1A_1	88%
Significance before B_2A_2	20%	Significance after B_2A_2	92%
Significance before B_3A_3	20%	Significance after B_3A_3	93%
Adjusted Rsquared	0,775	Adjusted Rsquared	0,845

Resultaten Pakhuis De Zwijger

- Voormalig koelpakhuis
- Functieverlies 1960
- Oplevering na transformatie 2006
- Nieuwe functie:
bedrijfsverzamelgebouw voor
culturele instelling

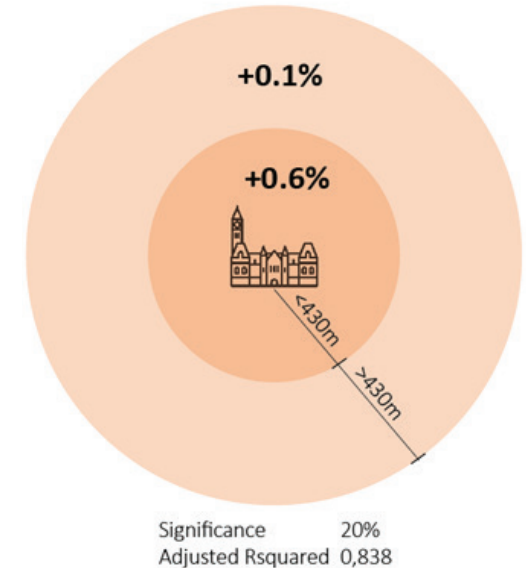
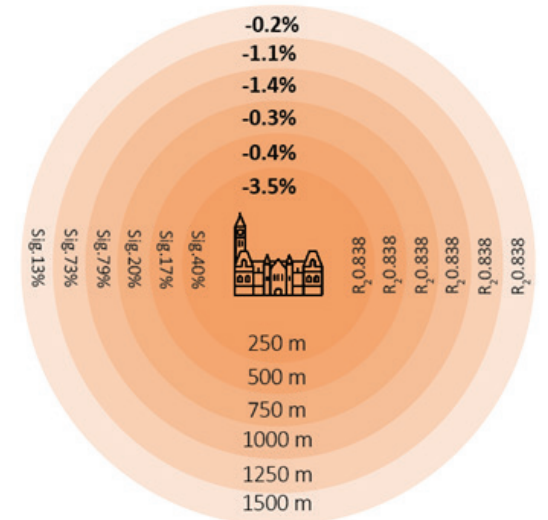
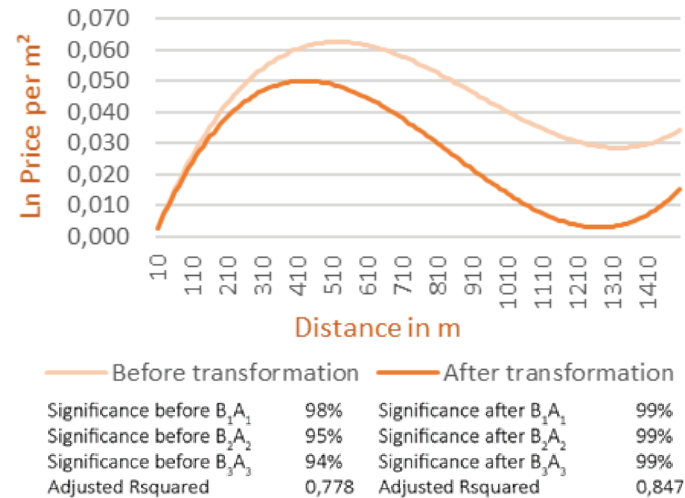
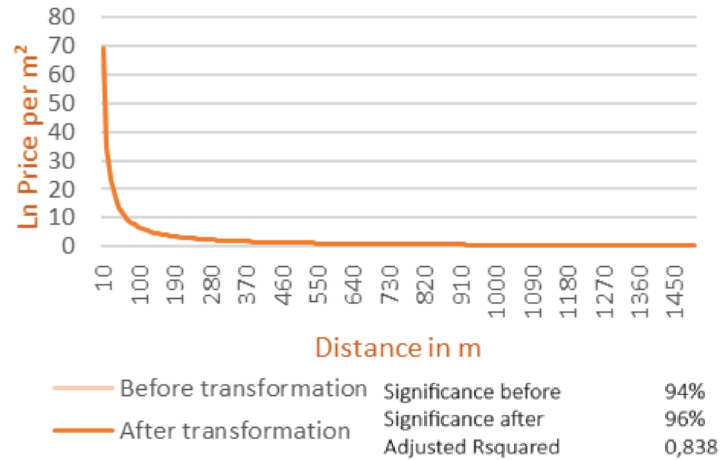
(Koning, 2018)

(Van Sticht, n.d.)

Resultaten Pakhuis De Zwijger

- Exponentiële functie voor en na transformatie vrijwel gelijk
- Concentrisch cirkels niet significant
- Negatief effect op prijzen na transformatie gevonden
- Piek op 430 meter afstand
- Totale erfgoed premie van 0.5% is niet significant

Resultaten Westergasfabriek

- Voormalig steenkoolgasfabriek
- Functieverlies 1967
- Oplevering na transformatie 2003
- Nieuwe functie: culturele en creatieve broedplaats

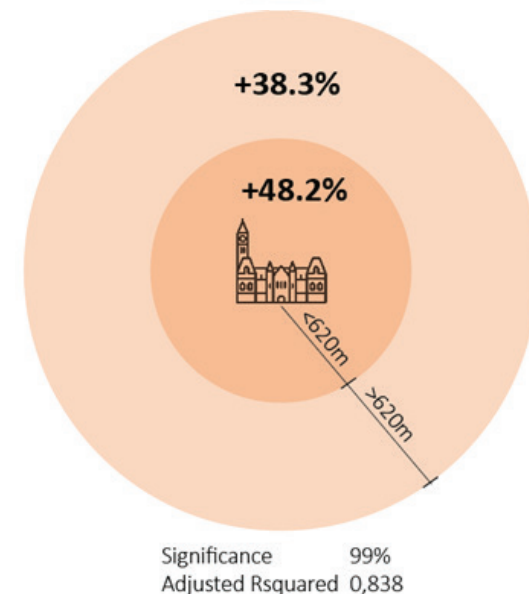
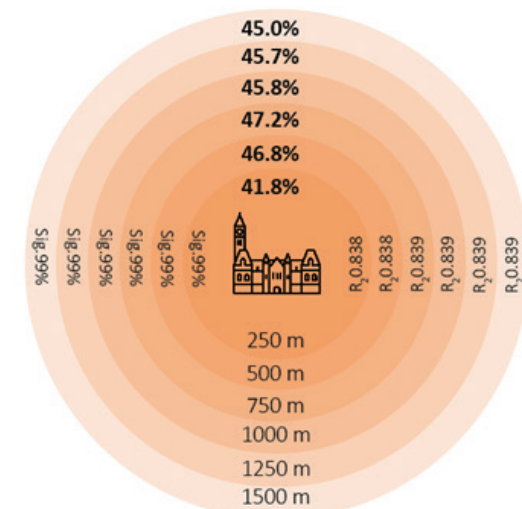
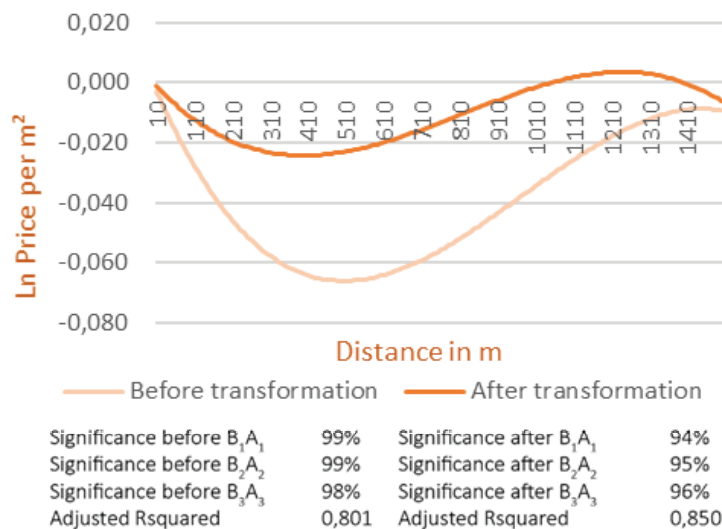
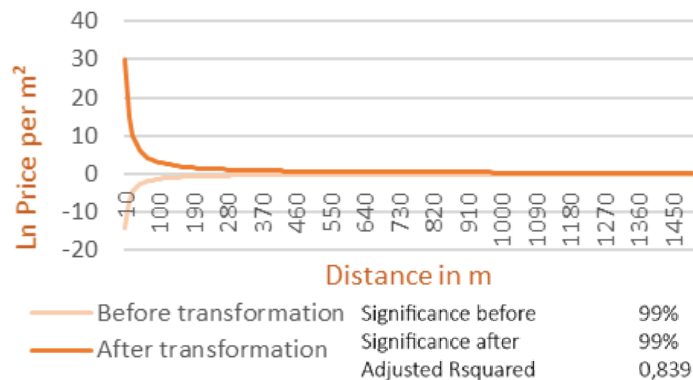
(Koning, 2018)

(Koekebakker, 2003)

Resultaten Westergasfabriek

- Lagere huisprijzen dan gemiddeld voor transformatie
- Stijging in huisprijzen na transformatie
- Hoogste stijging niet direct naast de Westergasfabriek
- Polynomiale functie lijkt relatief vlak
- Piek op 620 meter afstand
- Totale erfgoed premie van 9.9%

21

3.9m

Conclusies

Verwachte resultaten

- Wat is de waarde van cultureel erfgoed?
Niet één duidelijke/overkoepelende definitie
- Wat is de indirect economisch toegevoegde waarde van de transformatie van industrieel erfgoed in sociale en culturele hubs binnen steden?
Hypothese: “De herbestemming van industrieel erfgoed brengt niet alleen een waardeverhoging voor het gebouw zelf, maar heeft ook een positief effect op de prijzen van de omliggende huizen.”

Conclusie

Wat is de waarde van cultureel erfgoed?

- De waarde van erfgoed is meervoudig
- Cultureel erfgoed is uniek en onvervangbaar
- Cultureel erfgoed is vooral vanuit emotionele en sociale context gewaardeerd, het verhaal achter het gebouw
- De waarde kan worden onderverdeeld in economische en niet-economische waarde

Verwachte resultaten

- Wat is de waarde van cultureel erfgoed?
Niet één duidelijke/overkoepelende definitie
- Wat is de indirect economisch toegevoegde waarde van de transformatie van industrieel erfgoed in sociale en culturele hubs binnen steden?
Hypothese: “De herbestemming van industrieel erfgoed brengt niet alleen een waardestijging voor het gebouw zelf, maar heeft ook een positief effect op de prijzen van de omliggende huizen.”

Conclusie

Wat is de indirecte economisch toegevoegde waarde van de transformatie van industrieel erfgoed in sociale en culturele hubs binnen steden?

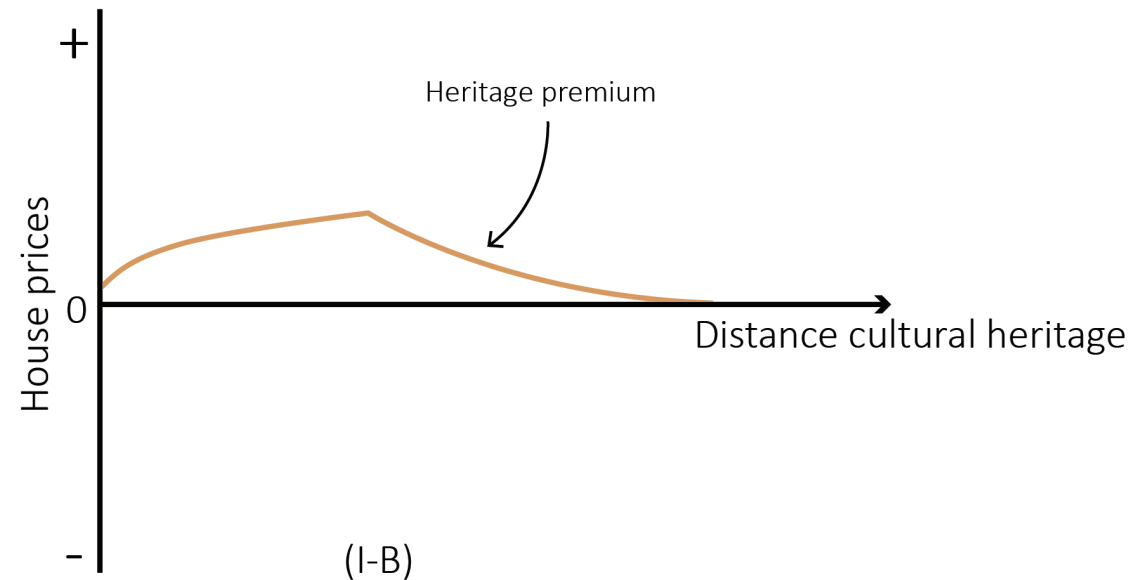
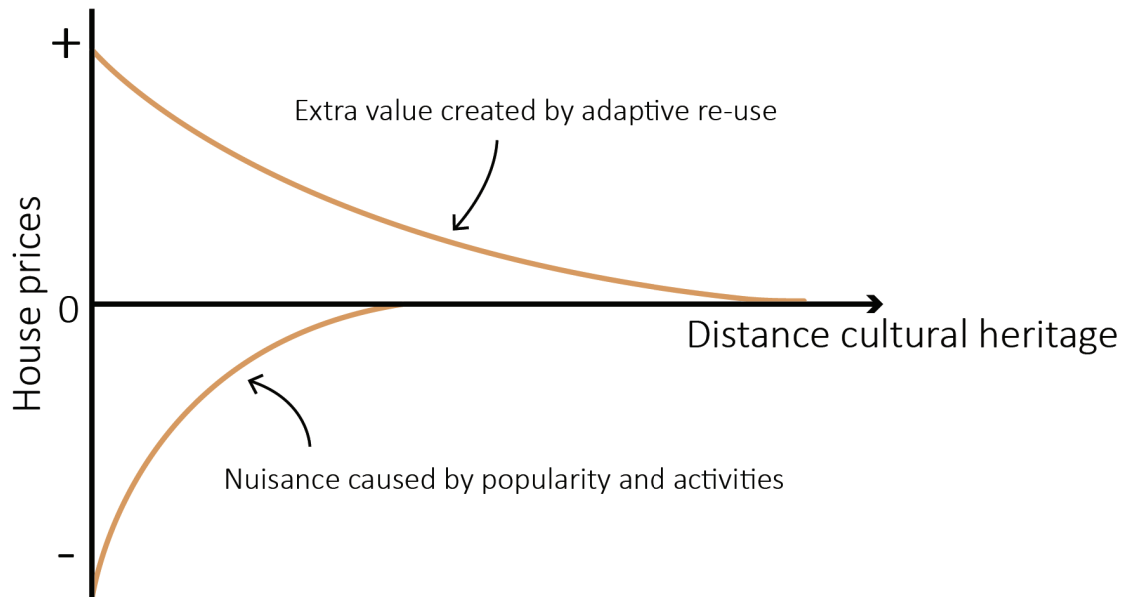
- Alleen een gebouw weer in gebruik nemen is al een waarde opzich.

Conclusie

Wat is de indirecte economisch toegevoegde waarde van de transformatie van industrieel erfgoed in sociale en culturele hubs binnen steden?

- Patroon waarbij de hoogste erfgoed premie zich niet direct naast het project bevindt, maar na een bepaalde afstand

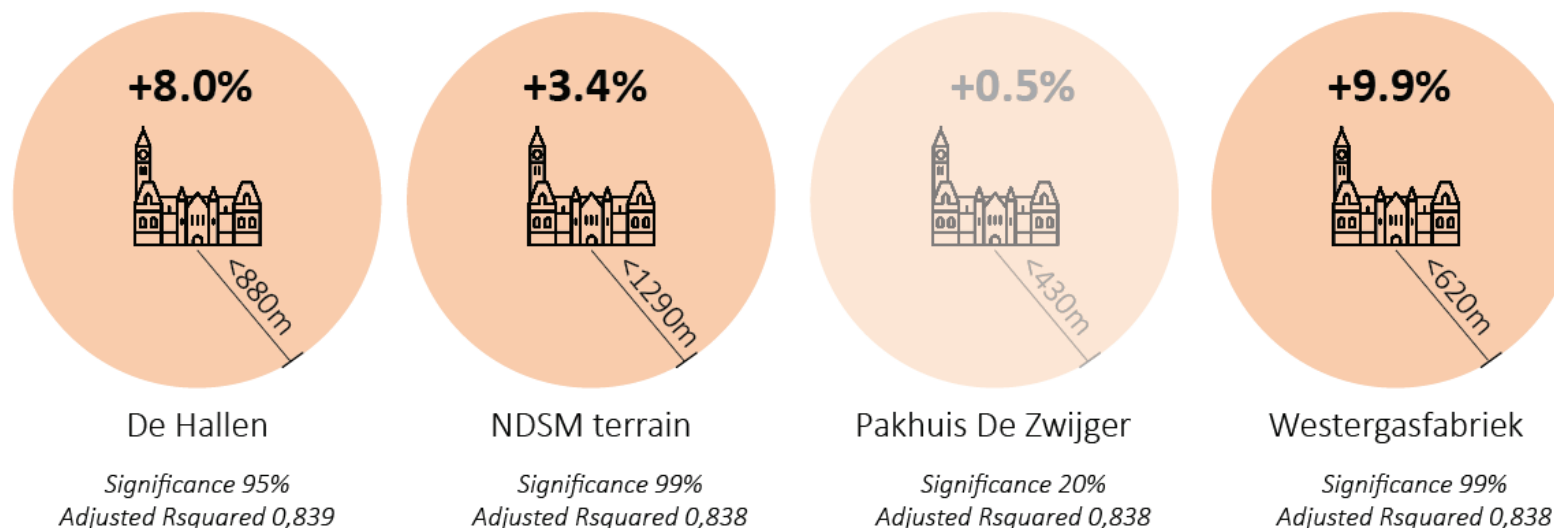

Conclusie

Wat is de indirecte economisch toegevoegde waarde van de transformatie van industrieel erfgoed in sociale en culturele hubs binnen steden?

- Gemiddelde prijspremie van 7.1% binnen een straal van 620-1290 meter voor drie van de vier case studies

Discussie

- De erfgoed premie kan niet voor 100% toegewezen worden aan alleen de transformatie van de betreffende case studie, andere ontwikkelingen hebben mogelijk ook een rol gespeeld in de prijs premie
- Er wordt vanaf één punt gemeten, terwijl het terrein van de cases groter is
- De transformatie wordt gemeten vanaf een bepaalde datum, terwijl deze processen vaak jaren duren
- Beperkte data binnen de 1500 meter straal van de casestudies

Beperkingen Onderzoek

- Dit onderzoek richt zich maar op één stad en maar op vier case studies
- Amsterdam is al booming
- Het onderzoek richt zich alleen op binnenstedelijke projecten
- De nieuwe functie is ook bepalend voor het effect
- Niet elke transformatie heeft gegarandeerd een positief effect op de prijzen van de omliggende woningen

Aanbevelingen

Vervolgonderzoek:

- Model toepassen op meer case studies binnen en buiten Amsterdam
- Model toepassen op verschillende soorten erfgoed en andere functies na transformatie
- Onderzoek naar de beste mix van functies voor herbestemming van erfgoed

Praktijk:

- Meer draagvlak bij de buurtbewoners creëren
- Bewustzijn creëren dat erfgoed niet alleen publiek belang heeft maar ook positieve effecten voor private partijen kan hebben
- Gemeentes zouden de herbestemming van cultureel erfgoed actiever mee kunnen nemen als stimulator voor een gebied

Zorgen over behoud van monumenten

De Dam is het meest favoriete monument voor bijna een vijfde van de Nederlanders. © Roy Del Vecchio

Meer dan de helft van de Nederlanders maakt zich zorgen over de leegstand, achteruitgang of het verdwijnen van monumenten.

DOOR: ANP/REDACTIE 4 SEPTEMBER 2016. 12:00

2 miljoen m² aan leegstaande monumentale ruimte

DOOR REDACTIE IN RENOVATIE - 3 OKTOBER 2016

TAGS: BOEI, HERBESTEMMING, LEEGSTAND, MONUMENT, UITGELICHT

Nederland kampt momenteel met zo'n 2000 leegstaande monumenten. Deze monumenten zijn samen goed voor 2 miljoen lege m². Dit bericht is afkomstig van stichting BOEI, dat zich bezig houdt met het herbestemmen en restaureren van cultureel erfgoed.

Indebuurt Delft

2 uur · 🌐

Soms vinden we het niet erg als er een gebouw verdwijnt, soms balen we er tientallen jaren later nog van.

INDEBUURT.NL

Zo jammer: deze gebouwen in Delft hadden nooit gesloopt mogen worden

Cultureel erfgoed heeft nog zoveel meerwaarde en potenties, voorkom dat deze gesloopt worden!

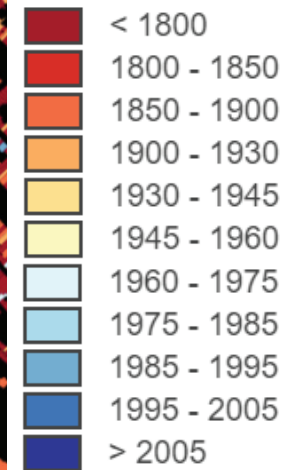
De Waarde van Cultureel Erfgoed

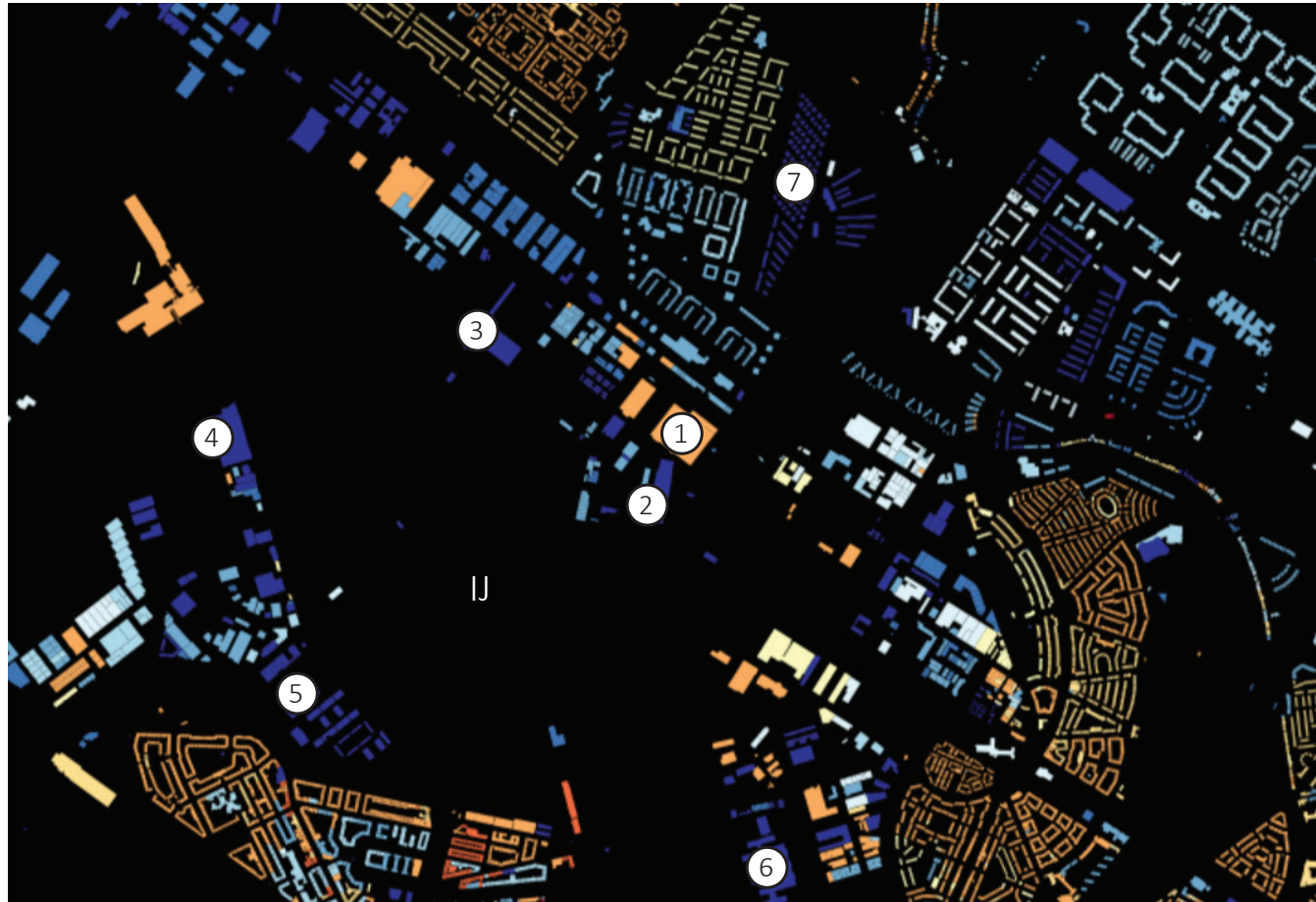
Meting van de indirecte economisch toegevoegde waarde
van herbestemming van cultureel erfgoed

*Eerste Begeleider: Philip Koppels
Tweede Begeleider: Hilde Remøy
Examinator: Peter Koorstra*

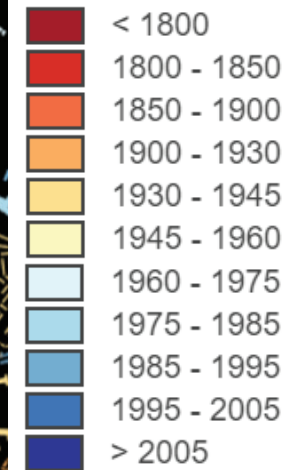

- 1. De Hallen, transformation 2014**
- 2. New built apartments Kwintijn, 2014
- 3. New built apartments and mosque (Westermoskee), 2013
- 4. Metrum Healthcare, 2011
- 5. New built apartments, 2013

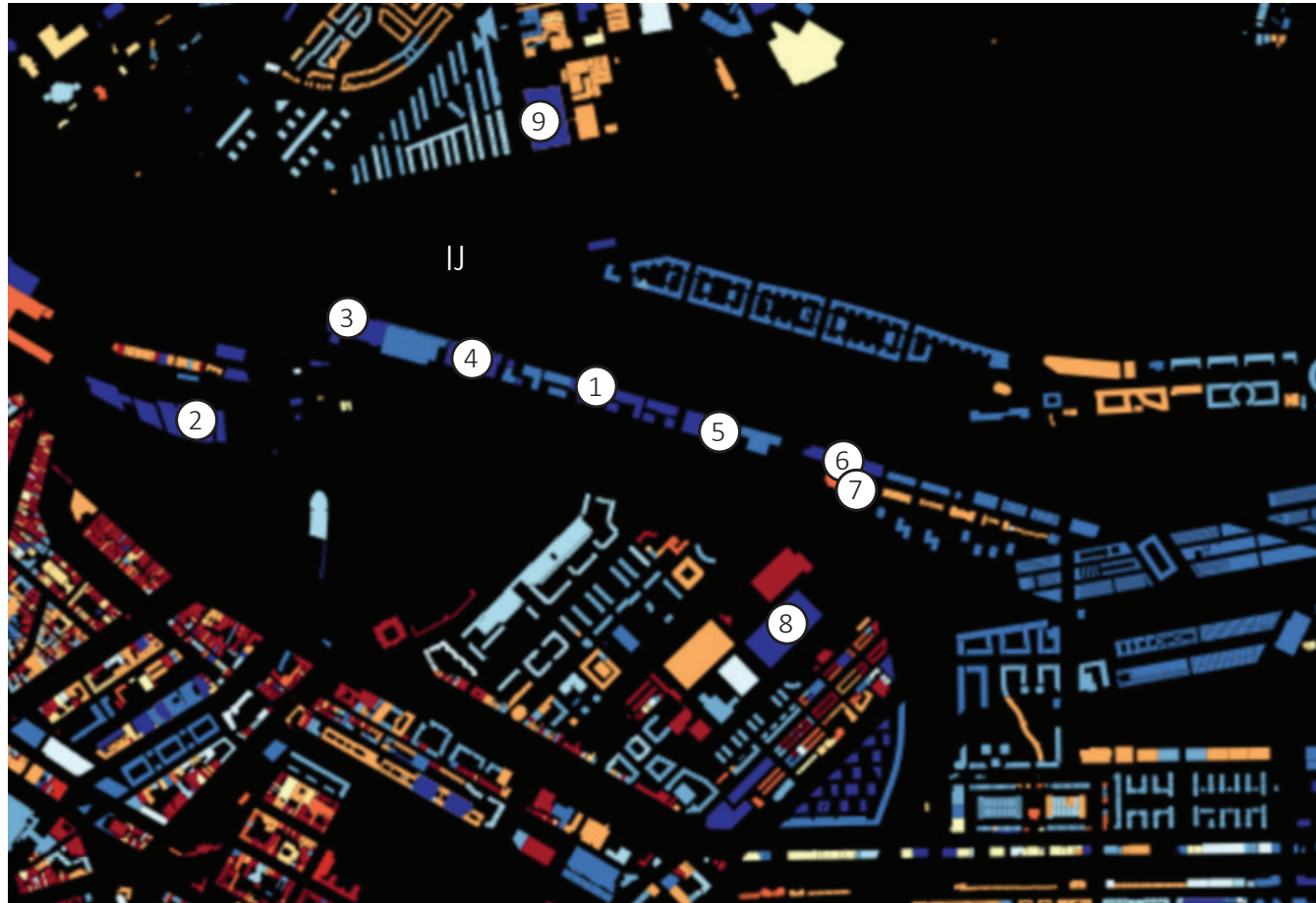

- 1. NDSM Shipyard, transformation 2006**
- 2. Faralda Kraanhotel, 2014
- 3. Kraanspoor offices, 2007
- 4. Houthavens, several offices, 2006-2012
- 5. Houthavens new built houses, 2005 and 2014
- 6. Shell Technology Centre, 2009
- 7. Buiksloot, houses and education 2012-2014

- 1. Pakhuis De Zwijger, transformation 2006
- 2. Public library, 2007
- 3. Music building, 2005
- 4. Offices, 2013
- 5. Houses, 2006
- 6. Houses, 2012
- 7. Primary school, 2007
- 8. Offices, 2005
- 9. Offices, 2013

